

מסכת מדות בשלשה מקומות פ"א

דף ל"ד משנה: ואחת לשכת הקרבן. תימא איך היו הלויים שומרים שם בלשכת הקרבן דהאי לשכה היא מהארבעה לשכות שהיו בבית המוקד והיא מהשתים שהיו בקודש שהיא היתה מערבית דרומית ואיך היו הלויים שומרים בה והא אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד ואף לדעת מי שסובר שלא היו בעזרה אלא שקידשו אותן ב"ד ולא היו בקדושת עזרה מ"ת איך היו הלויים שומרים בפנים במקום קדש והכהנים היו שומרים שם בחוץ בתוך בית המוקד הא מצות שמירתו שיהיו כהנים שומרים מבפנים ולויים מבחוץ כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות בית הבחירה דין ד' ועוד תנן לקמן ובן לוי ישן לו מבחוץ ועוד אמאי הוצרכו לשמירה זו של הלויים בלשכה זו כיון שהיו הכהנים שומרים שם בבית המוקד ולדעת מי שאומר שאף הלויים שומרים עמהם אלא שאלו מבפנים ואלו מבחוץ והנה לדעת המפרש שם בפ"ק דתמיד שמפרש בית המוקד כיפה ר"ל שהיה בנוי על גבי כיפה שהיה תחתיה לשכה של אבנים ובאותה לשכה שהיה תחתיה היו שם ד' לשכות אלו וע"י מעלות היו עולות מהלשכות שמה לבית המוקד ע"ש וכן נראה מפ"י הרע"ב ז"ל שם בתמיד וכאן במדות שמפרש כן שכתב בית המוקד כיפה וכו' אלא כיפה עשויה בארץ ועוד כתב כאן ובית המוקד שלא היתה אלא כיפה על הארץ וכו' ואין להקשות לפי זה איך תתני במתני' שתים בקודש הא הוון מחילות ומחילות לא נתקדשו י"ל הא דקתני שתים בקדש ר"ל שהן כנגד מקום הקדש שבבית המוקד ולעולם הן חול דמחילות לא נתקדשו ולפ"ז הא דקתני וראשי פשפשין מבדילין בין קדש לחול לא קאי אלשכות אלא אבית המוקד עצמו ולפי זה ניחא הא דהיו לויים שומרים שם בלשכת הקרבן דלשכה זו לא היתה קדש וזה המקום שהיה תחת בית המוקד לא היתה בו שמירה כי השמירה לכהנים לא היתה אלא בבית המוקד עצמו א"נ י"ל הא דהיו ב' לשכות אלו קדש משום שהיו פתוחות למקום הקדש והא דלויים היו שומרים שם בלשכת הקרבן לא בתוכה ממש אלא בצידה. העולה שלפי המפרש דתמיד ניחה מה שהקשינו אבל מפ"י הרמב"ם ז"ל בפ"י המשנה דתמיד נראה שאינו מפרש כן אלא שמפרש שהיה גגו במין כיפה דומה לעגולה ולפירושו היו הד' לשכות במקצועות בית המוקד עצמו ולפי זה הדרן קושיין לדוכתן ונ"ל דגם הרמב"ם ז"ל מפרש כפי המפרש דתמיד שהרי כתב לקמן ולפי שהיו אלו הד' לשכות שתים מהן והם מצד העזרה קדש ושתים חול עשו בקרקעיתם ממעל שבכות להבדיל קרקע השתים של הקדש וכו' ממה שכתב בקרקעיתם ממעל משמע שהיה תחת הכיפה והיו פתוחות במקצועות בית המוקד עצמו והא דקרי

לגגן קרקעיתם משום שהיה קרקע בית המוקד עצמו ומ"ש בפי' דתמיד וז"ל וכיפה היא ידועה שגגה דומה למקצת עגולה עכ"ל הא דאמר שגגה לא קאי אבית המוקד אלא קאי אכיפה וה"ק שגג הנקרא כיפה דומה לעגולה ודו"ק נ"ל:

שם: שני שערי חולדה מן הדרום. טעם דהיו לו שני שערים לרוח דרום משום דירושלים היתה לדרום הר הבית כדכתיב ביחזקאל סימן מ' ועליו כמבנה עיר מנגב ע"ש פי' רש"י ורד"ק ז"ל לכך עשו לו ב' פתחים משום דרוב העם משם נכנסין וזה נ"ל טעם לשער טדי מן הצפון שלא היה משמש כניסה ויציאה כי לאותו רוח לא היה ישוב כלל כי העיר לצד דרום והא דכתיב ביחזקאל סימן מ"ו הבא דרך הצפון להשתחות וגו' מוכח דשער צפון היה משמש כניסה ויציאה שם איירי בשערי העזרה ודו"ק והא דנקראו שערי חולדה עיין להתי"ט ז"ל ומצאתי טעם נכון שנקראו כן על שם שרוב העם נכנסין ויוצאין דרך שם כמ"ש לכך נקראו שערי חולדה כמ"ש האזינו כל יושבי חלד ודו"ק:

שם: קיפונוס מן המערב כת' התי"ט ז"ל וז"ל והא דהולך מן המערב ואינו מקיף דרך ימין בחושבנ' בעלמא לית לן בה וכו' ולי נראה דדרך ימין מקיף ומאבראי קא מקיף ודו"ק והא דנקרא כיפונוס עיין בשלטי הגבורים בפ"ג:

שם. טדי מן הצפון וכו'. טעם שנקרא טדי עיין בפסקי תוס' ועיין בס' שלטי הגבורים בפ"ג:

שם: שער מזרחי עליו שושן הבירה צורה וכו'. הא דלא כתב שהיה משמש כניסה ויציאה כמו גבי שערי חולדה וקיפונוס נראה שלא היה משמש אלא לפרה ומסעדיה שהיו יוצאין משם להר המשחה דהא כבש היה שם משער זה להר המשחה כדתנן במסכת פרה בפ"ג וכבש היו עושין מהר הבית להר המשחה כיפין ע"ג כיפין וכיפה כנגד האוטם וקאי אשער זה כדתנן הכא ודו"ק:

שם: שבדרום שער הדלק שני לו וכו'. קא מקיף דרך ימין מגואי כי שער הדלק הא סמוך לשער העליון שהוא סמוך למערב כדתני אבא יוסי בן חנן לקמן ספ"ב אבל הא דתנן ושבצפון שער הניצוץ וכו' קא מקיף דרך שמאל מגואי כי שיר הניצוץ הוא סמוך למערב והוא שער יכניה דתני אבא יוסי בן חנן לקמן ספ"ב דהא חשיב סמוך לו שער הקרבן וכין דתפש סדר האי תנא בשערי דרום מסתמא תפש נמי סדר האי תנא בשערי הצפון ודו"ק:

שם: שבמזרח שער נקנור ושתי לשכות היו לו אחד מימינו וא' משמאלו. לכאורה נראה דזהו הא דתנן לקמן ספ"ב ושני פשפשים היו לו א' מימינו ואחד משמאלו כי הן היו שערים לאלו הלשכות והא דחשיב להן ביי"ג שערי העזרה משום דהיו פתוחות נמי לעזרה כדחשיב שער בית המוקד משום דהיה פתוח נמי

לעזרה ולפ"ז יהיו אלו השתי לשכות בחלל קיר החומה ולא בחלל העזרה עצמה ובזה ניחא הא דתנן לקמן בפ"ה שש לשכות היו בעזרה וכו' ולא תני שמונה לשכות וליחשוב הני תרתי בהדייהו אלא ש"מ דלא הוו בעזרה אבל מדרי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' ב"ה דין ט"ז נראה דסבר הני תרתי נמי הוו בחלל העזרה עצמה שכתב שמנה לשכות היו בעזרת ישראל קא מני להני תרתי בהדייהו וצ"ע וראיתי לו בפ"י המשנה שם בפ"ו דשקלים שפ"י ושני פשפשין היו לו פשפשין דלתות קטנות שעושיין בבבתי הגדולים בעצם דלתות השערים הגדולים וכו' וכן פ"י שם הרע"ב ז"ל ולא הוי דומיא להא דתנן לקמן בפ"ד וב' פשפשין היו לו לשער הגדול א' בצפון וא' בדרום דהתם אינם בעצם השער אלא רחוקים קצת מהשער בפ"י הרע"ב שם וכדמוכח במתניתין ואפשר שדקדק לחלק ביניהן הוא משינוי לישנא דמתני' דהכא תני א' מימינו וא' משמאלו ושם תני א' בצפון וא' בדרום ועוד מדתני הכא וב' לשכות היו לו א' מימינו וא' משמאלו ואם ב' הפשפשין היו לצדדיו לא היו הלשכות לימינו ושמאלו אלא לימין ושמאל הפשפשין ודו"ק:

שם: ושכפון שער הניצוץ וכמין אכסדרה היה ועליה בנויה על גביו וכו' ופתח היה לו לחיל. ז"ל הרע"ב ז"ל וכמין אכסדרה היה ב' כותלים א' מצד זה וא' מצד זה לשער היו בולטין ויוצאין מחוץ לחומת העזרה לצד הר הבית ועליה בנויה למעלה על אותן ב' כתלים ופחת היה לו לחיל באחד מן הכתלים היה פתח היוצא לחיל וכו' עכ"ל לא ידעתי למאי איצטריך פתח זה באחד מן הכתלים לחיל כי הלוא אותו השער עצמו היה פתוח לחיל כי ממנו נכנסין ויוצאין לחיל ולולי פירושו הייתי מפרש הא דקתני ופתח היה לו לחיל קאי אעליה כי העליה היה לה הפתח לצד החיל ולא לצד העזרה דכשעולין לה אינם עולין אלא מצד החיל ואע"ג דקתני היה לו ולא קתני היה לה אין להקפיד בזה כי היה לו קאי אשער כמ"ש על גביו ודו"ק:

שם: שתים בקדש וכו'. עיין מ"ש בחידושי בפ"ק דתמיד דף כ"ה ע"ב בד"ה כיפה:

שם: מערבית דרומית היא היתה לשכת טלאי קרבן. עיין מ"ש בחידושי בפ"ג דתמיד בד"ה אמר להם צאו והביאו טלה:

הר"ש בד"ה ובית הניצוץ וכו': והם למען עם כ"א מקום וכו'. עיין לחידושי למס' תמיד בפ"ק דף כ"ו ע"ב בד"ה שהכהנים שומרין למעלן שהארכת בזה:

בד"ה בבית המוקד: באותן ב' לשכות שהיו לבית המוקד הבנויות בקדש

וכו'. נראה מדבריו שהכהנים היו שמורים בתוך אותן הב' לשכות ממש שהיו בקדש ותימא הוא איך היו יכולים לישב שם הא אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד וכ"ש לפי מה שכתבתי בחידושי בריש תמיד בד"ה והרובין שומרים שם דהוכחתי שם מדברי הרמב"ם ז"ל והפסקי תוס' שהשומרים היה להם זמן קבוע לישן ע"ש וא"כ איך היו ישינים בקדש ואפשר לפי מה שהוכחתי שם לדעת הרמב"ם והר"ש ז"ל שלא היו אלו הלשכות בנויות כלל בעזרה אלא שקידשו אותן בית דין י"ל שלא קידשו אותן בקדושת העזרה ממש ונקיל בהן לישוב שם ולישן שם וע"ש בחידושי בד"ה כיפה ועי"ל הא דכתב בתוך אותן ב' לשכות אינו ר"ל בתוכן ממש אלא ר"ל לפנייהם ומ"ש בסוף הדיבור מבחוץ קאי נמי לאותן ב' לשכות שהיו בקדש ודו"ק:

בד"ה ה' שומרים וכו' : כלומר אלו ואלו מתוכן וכו' כצ"ל :

בד"ה חמשה וכו' : מפרש במס' תמיד שנים מהן וכו' אלא לה' שערים מרוחקים עכ"ל כצ"ל :

בד"ה ה' שערים היו להר הבית : לחומת עזרת נשים המקפת כל ההר לפניו מן החיל ועוד כתב לקמן שער המזרחי שבחומת עזרת נשים ותימא דעזרת נשים אינה מקפת כל ההר אלא עזרת ישראל היא המקפת וצ"ע ודו"ק :

בד"ה גמר הכהן וכו' : ונתן כל כסותו עליה וכו' כצ"ל ותיבת לוי נמחק נ"ל ודו"ק :

הדרן עלך פרק בשלשה מקומות

הר הבית פרק שני

ע"ב במשנה : הר הבית וכו' רובו מן הדרום וכו'. ר"ל שהרוחק שיש בין חומת הר הבית לחומת העזרה היה לצד דרום יותר מכל הצדדין כי העזרה לא היתה באמצע הר הבית אלא היתה לצפון הר הבית ולכך יש הרחק בין חומת הר הבית לחומת העזרה לרוח דרום יותר משאר הרוחות כן פירשו הרמב"ם והרע"ב ז"ל ולכך היה שם רוב תשמישו ווטעם שעשו כן מפני שהעיר היתה לדרום הר הבית כמ"ש בפ"ק ושם היתה כניסת כל העם ועיין בספר תי"ט ז"ל אבל הר"ש ז"ל כתב וז"ל הר המוריה וכו' שעליו הבית בנוי רובו מן הדרום רובו של בנין בדרום ההר שבדרום ההר היה רוב תשמיש העזרה מן המזרח פחות מן הדרום שתשמיש המזרח וכו' כצ"ל נראה מדבריו שסובר שהעזרה היתה לדרום הר הבית ואפשר הא דאמר רובו של בנין בדרום אינו ר"ל בנין העזרה אלא ר"ל בנין

הלשכות שהיה רובן בדרום כמ"ש שהיה שם הרחק הרבה יותר משאר רוחות לטעם הנז' ודו"ק:

שם: כל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל.
ר"ל כשנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין הפתח לכניסה ומקיפין שם דרך ימין עד שמגיעין לשער שרוצין לצאת בו ויוצאים ממנו דרך שמאל אותו שער לכניסה ודו"ק:

דף ל"ה ע"א משנה: לפנים ממנו סורג. עיין בס' תי"ט ז"ל מ"ש בשם הראבי"ה ומ"ש עליו ובפי' הרב בס"פ ובשקלים פ"ז אינו כן אלא מ"ד די"ג השתחויות כנגד י"ג פרצות לא ס"ל שהיו רק שבעה שערים וכ"ה להדיא בירושלמי וצ"ל דלהראבי"ה גירסא אחרת בירושלמי עכ"ל ונעלה מעיני הרב ז"ל דברי התוס' שם בפיי"ג דכתובות דף ק"ו בד"ה שבעה כנגד שבעה שערים שכתבו בשם ר"ת דלעולם ס"ל לאבא יוסי בן חנן דז' שערים היו בעזרה והא דחשיב י"ג היינו עם השערים הקטנים דהכל חשיב תדע דהא חשיב פשפושין שהיו לשער ניקנור אבל גדולים לא היו בעזרה אלא שבעה אותם המפורשים בפ"ק והעתיקו הירושלמי וכתבו וא"ת לרבנן נמי דתני שבעה שערים מאי קמתמה כנגד מי הון השתחוואות אינהו נמי מודו דעם הקטנים הוון י"ג כדפי' ואור"ת כיון דלא חשיבי בעינייהו כ"כ שיקראו אותם שערים אין נראה שיהא השתחוואות כנגדם אבל אבא יוסי בן חנן קרא אותם שערים עכ"ל הא שמעינן דרבנן ל"פ אבא יוסי בן חנן וסברי דהיו י"ג שערים אלא דלא חשבי אלא הגדולים וכ"ה דעת הראבי"ה ושפיר כתב שהי"ג פרצות היו כנגד י"ג שערים ודו"ק והנה לכאורה נראה שדעת הראבי"ה ז"ל היא כדעת רש"י והרע"ב ז"ל שמפרשים החיל שער אמות הוא מקום פנוי י' אמות לפנים מהסורג עד חומת העזרה והשתא אתי שפיר שהי"ג פרצות היו כנגד הי"ג שערי העזרה דאי מפרש כהר"מ ז"ל חיל חומה שסובבת כל העזרה גבוה י' אמות א"כ לא הוון י"ג פרצות כנגד שערי העזרה דהא היה החיל מפסקי ביניהן ואפשר דאף בחיל היו י"ג שערים כנגד י"ג שערי העזרה והנה נראה דע"כ הראבי"ה סובר כדעת הרמב"ם ז"ל דחיל הוא חומה גבוה י' אמות דהא איכא לספוקי אי היו מעלות לעזרה לצד צפון ודרום וכן למערב כמו שהיו למזרח או דילמא לא היו מעלות אלא לצד המזרח אבל לשאר הרוחות הוה ההר משופע ולא היו צריכים למעלות והנה נראה דהיו מעלות לכל הרוחות דומיא דבנין הבית לעתיד יובב"א הכתוב ביחזקאל שהיו לו מעלות לכל הד' רוחות ואע"ג דלא תני מתניתין מעלות אלא לרוח מזרח אין להקפיד בזה דהא כמה לשכות ומחילות דלא תני מתניתין כמ"ש התי"ט ז"ל בשם השלטי הגבורים וא"כ לפ"ז ע"כ דהראבי"ה מפרש פי' הרמב"ם ז"ל דקתני מתני' חיל י' אמות היו

גבוה י' אמות אבל רוחב לא קתני ואיכא למימר שהיה רוחב הרבה והמעלות לא יפרצו בחומה אבל אי מפרש כפי' רש"י והרע"ב ז"ל דהחיל י' אמות הוא מקום פנוי י' אמות מהסורג עד חומת העזרה א"ב ע"כ המעלות יפרצו בסורג דהא לעזרת נשים י"ב מעלות ולעזרת ישראל ט"ו מעלות וא"כ לצפון ולדרום צריך כ"ז מעלות לעלות לעזרת ישראל שהן י"ג אמות וחצי ורוחב החיל מהסורג לחומת העזרה לא היה רק י' אמות ואיך כתב שלא היה פתוח ופרוץ אלא לצד מזרח ובני יון הם שפרצו הי"ג פרצות כנגד הי"ג שערים והא ע"כ המעלות היו פורצין בסורג ואפשר לומר דשאר הרוחות לא נמוכים כ"כ כמו רוח מזרח ובמעט מעלות סגי להו וכמו שמצינו בבנין העתיד ביחזקאל שלא היו מעלותיו רק שש ודו"ק ועי"ל דהגבוה שהיה לעזרת ישראל על עזרת נשים דוקא לרוח מזרח אבל לשאר הרוחות היתה שוה גובה עזרת ישראל לעזרת נשים וכן עיקר ודי למבין אלא דאכתי קש' לדעת הראב"ה שהי"ג פרצות שפרצו מלכי יון היו כנגד הי"ג שערים ליכנס בכל צד לעזרה בהרוחה ואמאי הוצרכו לי"ג הא לא הוו צריכי רק לי"ב דהא לצד מזרח היה פתוח ופרוץ וצ"ע ולעניות דעתי החלושה נ"ל דבין בחיל בין בסורג בכל א' מהם היו בו י"ג פתחים מכוונים כנגד י"ג שערי העזרה כי למה יעשו י"ג פתחים בעזרה וסותמים בחיל או בסורג כי למאי נפקא שעשו י"ג שערים לעזרה בחד סגי שהוא כנגד פתח הסורג ולמאי הוצרכו כל הי"ג כיון שהם חתומים וסתומים בסורג לכך ע"כ לומר כדאמרן והא דפרצו מלכי יון י"ג פרצות הוא הסתום שבין הפתחים כי הם י"ג כמנין הפתחים שהיו ביניהן והחריבו כל הסורג וחזרו וגדרום כמו שהיו מתחילה ודו"ק:

שם: לפנים ממנו החיל עשר אמות. הנה בענין פי' החיל עשר אמות יש ג' דעות כי הנה להרמב"ם ז"ל שם בפי' המשנה בפ"ק משנה ה' כתב וז"ל חיל הוא חומה שסובבת כל העזרה מבית לחומת הבית וכן כתב בחיבורו בפ"ה מהל' ב"ה דין כ' וז"ל ולפנים מן הסורג החיל גובהו עשר אות וכו' הנה סובר הא דקתני מתני' החיל עשר אמות דאי אגובה דתני גבי סורג אבל הרע"ב ז"ל סובר מדלא קתני החיל גבוה י' אמות כדקתני גבי סורג ש"מ דלא קיא אגובה אלא מקום פנוי י' אמות ולפנים מן הסורג עד חומת העזרה הוא הנקרא חיל וכן הוא דעת רש"י ז"ל בפ"ק דיומא דף ט"ז ודעת אחרת להר"ש ז"ל דסובר כדעת הרמב"ם ז"ל דחיל הוא חומה אבל הא דקתני י' אמות לא קאי אגובה מדלא קתני החיל גבוה כדקתני גבי סורג אלא הא דקתני י' אמות קאי ארוחב שיש מן הסורג עד החיל ולדעתו גובה החיל לא קתני מתני' עיין עליו והנה הרמב"ם ז"ל סובר דאי אירי ברוחב ה"ל לבאר ולמיתני החיל רוחב י' אמות אלא מדסתם מתני' ולא ביאר ש"מ דקאי אגובה דתני גבי סורג ונ"ל דהר"מ ז"ל טעמו ונימוקו עמושמפרש הא

דקתני י' אמות קאי אגובה אבל הרוחב שיש בין החיל לעזרה לא קתני דלהרע"ב ז"ל דקאי ארוחב שיש בין הסורג לעזרה א"כ סובר שלא יש שם רוחב כי אם י' אמות בשוה מן כל הרוחות ושאר הרוחב כולו שיש לכל הרוחות כדקתני מתני' רובו מן הדרום וכו' איירי בין חומת הבית לסורג וזה אין סברא הוא דרוב התשמיש' של העזרה היה רחוק לחוץ מן הסורג אבל לדעת הר"מ ז"ל ניחא דהא דקתני י' אמות לא קאי אלא אגובה אבל הרוחב היה הרבה בין החיל לעזרה ומעט רוחב שיש בין חומת הר הבית לסורג ובין הסורג לחומת החיל כי רוב הרוחה ניתן בין החיל לעזרה כי שם רוב תשמישו ודו"ק אלא דק"ל לדעת הרמב"ם ז"ל מהא דתנן בפ"ק דכלים דקתני הר הבית מקודש ממנו שאין זבים וכו' החיל מקודש ממנו שאין עכו"ם וכו' לדעת רבינו ז"ל שיש שם שלש מקומות מובדלות ההר הבית והסורג והחיל למה לא נתנו מעלה לסורג על הר הבית בשלמא להרע"ב ז"ל ניחא כי לא יש שם כי אם שתי מקומות מובדלות הר הבית והחיל כי הסורג היא מחיצה לחיל אלא לדעת רבינו קשה וי"ל דרבינו ז"ל סובר כדעת הרא"ש ז"ל שהעתיקו הכ"מ ז"ל בפ"ה מהל' ב"ה שכתב שהסורג נעשה לטלטול שבת ולזה היה גבוה יו"ד טפחים כדין כל מחיצה דהיקף הר הבית לא מהני דהוי מוקף ולבסוף ישב דלא מהני ולכך הר הבית והסורג חדא קדושה הן כי לא נעשה הסורג אלא להתיר טלטול בשבת והא דתנן בספ"ה דפסחים יצתה כת ראשונה וישבה לה בהר הבית שניה בחיל הא דקתני וישבה לה בהר הבית היינו בין הסורג והחיל כי הסורג יקרא הר הבית כיון דחדא קדושה הן ולא נעשה אלא להתיר טלטול בשבת ולהרא"ש ז"ל מוכרחין לומר שסובר כדעת הרמב"ם ז"ל בפ"י החיל י' אמות דאלת"ה מתני' קשיתיה דקתני וישבה לה בהר הבית וכן כתב התי"ט ז"ל ע"ש ושבות דאפשר לתקן גזרו במקדש כדאשכחן בכמה דוכתין ומ"ש התי"ט ז"ל כיון שהיה שם לעני' מהר הבית מקום לשמור שם שומרי המקדש למה לא יקרא מוקף לדירה מעיקרא וכו' י"ל בשלמא אם היה בנין המקדש לצורך השומרים הוי שפיר מיקרי מוקף לדירה מעיקרא אבל לא היה כן אלא אחר שנבנה המקדש היה צריך לשומרים למעלה וגדולה כדרך חצרות המלכים ולכך לא מיקרי מעיקרא מוקף לדירה ולכך לאחר שנבנה המקדש והוצרך לשומרים עשו לו סורג להתיר טלטול בשבת דהיו ישב ולבסוף הוקף ודו"ק ומ"ש התי"ט ז"ל הטעם לבנין הסורג שהוא לתת מקום והבדל בין העכו"ם הנכנסין להתפלל בבית ה' ובין ישראל וכו' זה הטעם לא יצדק אלא לפי הרע"ב ז"ל שלא יש שם אלא שתי מקומות הר הבית והחיל והסורג היא מחיצה ביניהן להבדיל בין העכו"ם ובין ישראל אבל לדעת הרמב"ם ז"ל שיש שם שלש מקומות הר הבית והסורג והחיל לא יצדק טעם זה דהא יכולים העכו"ם ליכנס

לסורג דלא קתני מתני' דכלים אלא החיל ועל כרחך לומר טעמו של הרא"ש ז"ל שהוא להתיר טלטול בשבת ומה שהקשה עוד על מ"ש רבינו ז"ל ועליו נאמר ויאבל חיל וחומה וכתב עליו הכ"מ ז"ל שהוא מפ' כיצד צולין וכתב עליו דאדרבה משם סתירה דמשני משכחת לה בבר שורא דכתיב ויאבל חיל וחומה וכו' משמע מהתם דחיל הוא סמוך לקרקע העזרה כו' ע"ש נ"ל דרבינו ז"ל סובר דיש חיל סמוך לקרקע העזרה וכדמשמע בפ' ביצד צולין ויש ג"כ זה החיל הגדול המקיף חומת העזרה ועל שניהם אמר בקינות ויאבל חיל ודו"ק נ"ל:

שם: וי"ב מעלות היו שם. על כרחך לומר דהר המוריה לא היה משופע כשאר הרים שהולכים ועולים בשיפוע דא"כ לא היו צריכי לכל אלו מעלות אלא שהיה מהלך במעלה ההר במישור ובשוה עד סוף החיל ושם עזרת נשים היתה גבוה ועולה לה ביי"ב מעלות כל מעלה חצי אמה ומהלך בשוה כל עזרת נשים ועולה ממנה לעזרת ישראל בט"ו מעלות ומהלך כל עזרת ישראל בשוה ועולה ממנה לעזרת כהנים במעלה גבוה אמה ועליה דוכן יש בו ג' מעלות כל מעלה חצי אמה ומהלך כל עזרת כהנים והמזבח ובין האולם ולמזבח בשוה ועולה משם לאולם ביי"ב מעלות והבן וכן הוא לשון הרמב"ם ז"ל בריש פ"ו מהל' ב"ה:

שם: ושלחה חצי אמה. אבל ארכה בכל רוחב ההר לצפון ולדרום כ"כ רש"י ז"ל שם בפ"ק דיומא דף ט"ז בד"ה ושלחה ובר"ה ותנן ראב"י ולא ידענ' מהיכא משמע ליה דילמא דוקא ברוחב השער ונ"ל טעמו הוא משום דמעלות האולם צריכי לכהנים לעמוד עליו לברך את העם ואם לא היו ברוחב העזרה לא היו מספיקין להם וכן הדוכן שלפני עזרת כהנים היו עומדי' עליו הלויים לשיר על הקרבן וכן ט"ו מעלות שלפני עזרת ישראל היו ג"כ עומדי' עליהם לשורר בשמחת בית השואבה ואם לא היו רחבים ברוחב העזרה לא היו מספיקין להם כי הלויים רבים הם וכיון שאלו צריכין לעשותן ברוחב העזרה עשו ג"כ מעלות שעולות בהן לעזרת נשים כן שלא לחלק ביניהן ודו"ק:

שם: וכל הכתלים שהיו שם היו גבוהים חוץ מכותל המזרחי וכו'. ר"ל הכותל שלמעלה משער שושן נמוך כדי שיהא העומד בהר המשחה רואה פתח ההיכל ממעל לו בשעה שמזה מדם הפרה נוכח ההיכל כן פי' הרמב"ם ז"ל בפירושו ובחיבורו בפ"ו מהלכות ב"ה דין ה' עיין עליהם וכן פי' רש"י ז"ל שם בפ"ק קמא דיומא דף ט"ז וראיתי לפסקי התוס' כאן שכתבו וז"ל כותל מזרחי גבוה ששה אמות וכשמזה רואה למעלה תוך פתח ההיכל עכ"ל נראה שרצו לפרש הא דקתני חוץ מכותל מזרחי הוא על הכותל כולו עצמו שהי' לצד מזרח ולא היה גובהו כי אם ששה אמות והוא כעין הבנין העתידי יובב"א שביחזקאל סי' מ' דכתיב וימד את רוחב הבנין קנה אחד וקומה קנה אחד והקנה הוא ששה

אמות וכן נראה מפירש"י ז"ל שם שהעתיק האי מתני' דקתני כל הכתלים שהיו שם וכו' אהא דכתיב וקומה קנה א' ותימא הוא דהא קתני מתני' כל הפתחים שהיו שם גובהן עשרים אמה ורחבן עשר' אמות חוץ משל אולם דאיך אפשר לעשות שער גבוה עשרים אמה מלבד הכותל שעליו בחומה שקומתה ששה אמות וכי תימא הא דקתני כל הפתחים וכו' היא לבד מפתח שושן שהיה נמוך והא דקתני חוץ משל אולם היינו למעלה מעשרים אמה אלא של אולם אבל למטה מעשרים אמה יש פתח מזרחי של שושן הא לא אפשר לומר דהא אמרינן בפ"ק דיומא אי אמרת בשלמא ראב"י היא היינו דאיכסי ליה פיתחא אלא אי אמרת רבנן הא איכא פלגא דאמתא דמיתחזי ליה פתחא בגווייה מוכח שפתח המזרחי של שושן היה נמי גובהו עשרים אמה וע"ק אמאי הוצרכו לעשות כל כותל של שער המזרחי של שושן נמוך דמה הרויחו בזה הא אינו יכול לראות ממעל לו פתחו של היכל אלא דוקא מעל השער שהרי כל השערים היו מכוונים זה כנגד זה כדאמרינן בפ' הרואה דף נ"ד לא יקל אדם ראשו כנגד שער המזרחי שמכוון כנגד בית ק"ק ובפירש"י ז"ל שם בהדיא ע"ש מיהו לזה י"ל דהאי שער המזרח דקתני לאו שער שושן כפירש"י ז"ל אלא שער ניקנור וכן ראיתי להרמב"ם ז"ל שמפרש כן בפ"ז מהל' ב"ה דין ה' ולעולם אימא לך דשער שושן אינו מכוון כנגד פתחו של היכל ולכך עשו כל כותל המזרחי נמוך ששה אמות שיכול לראות מעליו פתחו של היכל אבל אכתי קשיא קמייתא קימא ונ"ל דגם הפסקי התו' מפרשי כפי' הרמב"ם ז"ל שלא היה רואה אלא מעל כותל השער דהשערים היו מכוונים זה כנגד זה והא דאמרי כותל מזרחי גבוה ששה אמות היינו הכותל שעל השער עליו אמרי היה גבוה ששה אמות וילפי מבית שלעתיד דכתיב ביחזקאל וקומה קנה אחד דמשמע להו דאיירי בכותל שעל שער המזרחי דשם אזיל ומודד לצד מזרח ואותו הכותל שהיה על שער המזרחי לכל אורך המזרח היה שוה ששה אמות קומתו וכן נראה מפ"י הרד"ק ז"ל שם שמפרש כן למי שמעיין בדבריו היטב ודו"ק והנה מ"ש הרמב"ם ז"ל בפירושו וז"ל ואמרו שהוא נמוך מכ' אמה דרך משל כדי שיהא הנראה מהשער ההיכל יותר משתי אמות וכו' נ"ל שלא בדקדוק כתב זה דאה"נ דכשמשערין שער שושן כנגד ההיכל לבדו יכולין להגביה כותל שעל שער שושן עד כ"א אמה ופלגא דאכתי אישתייר פלגא דאמתא דפיתחא דהיכל דמיתחזי ליה בגווייה אבל הא אכתי איכא כותל שע"ג שער ניקנור דמפסיק בינייהו וע"כ ליכא למיחזי פיתחא דהיכל אלא מתוך פתחו של שער ניקנור והנה קרקע שער ניקנור למעלה מקרקע הר הבית שבו שער שושן י"ג אמות וחצי וכ' אמה של גובה חלל הפתח של שער ניקנור סך הכל ל"ג אמות וחצי דל מינייהו כ' אמה דגובה חלל הפתח דשער שושן פשו להו י"ג

אמות וחצי מעל שער שושן כנגד מה דאישתייר בחלל גובה שער ניקנור ואי הוה כותל שעל שער שושן גבוה י"ג אמות וחצי איתכסי לי' פיתחא דשער ניקנור ושוב אינו יכול לראות משם פתחו של היכל גם אינו יכול לראותו מעל גבי הכותל שעליו אלא א"כ לא יהיה גובהו כי אם שמנה אמות דאכתי אישתייר פלגא דאמתא לפיתחא דהיכל וזה לא איפשר לומר כן דא"כ הוי כותל שער ניקנור נמוך מכותל שער המזרח של שושן ותנן כל הכתלים שהיו שם היו גבוהים חוץ מכותל המזרחי וכו' אלא ע"כ שלא היה רואה לפתחו של היכל אלא מתוך פתחו של שער ניקנור וא"כ איך כתב שאם הוא נמוך מכ' אמה והיה הנראה משער ההיכל יותר משתי אמות והא איכא כותל דשער ניקנור מפסיק אלא עכ"ל שלא בדקדוק כתב זה ואיני יכול להגביה הכותל שעל שער שושן יותר מי"ג אמות דאכתי אישתייר פלגא דאמתא דפיתחא דשער ניקנור ומשם רואה פתחו של היכל והבן זה היטב והנה להר"ש ז"ל יש דעה אחרת בזה שמפרש הא דקתני חוץ מכותל המזרחי של חיל שהיה נמוך בעשר אמות לראות מעליו פתחו של היכל והוא כפי' ששמע פעם אחרת מרבו שמפרש החיל עשר אמות קאי אגובה ונראה שמפרש הא דקתני כל הכתלים לא אכתלים שע"ג השער כפירש"י והרמב"ם ז"ל אלא על גובה הכותל מתחתיתו עד למעלה ולא יכולתי לכוין פירושו איך לא חששו אלא לכותל זה של החיל ולא חששו לכותל מזרח של הר הבית גם לא חששו לכותל עזרת נשים לשיטתו שהיה לה כותל כמו שעתיד לפרש בעז"ה ועוד דסתיר דידיה אדידיה דהכא כתב חוץ מכותל מזרחי של החיל ולעיל בפ"ק גבוה השערים היו להר הבית כתב שער המזרחי שבחומת עזרת נשים סוף דבר לא ירדתי לסוף דעתו וצ"ע והנה לדעת רש"י והוס' דסברי דעזרת נשים היו כתלים והיה לה שער כמו שעתיד לבאר בע"ה הנה לדעתם צריך שלא יהיה גבוה כותל שעל שער שושן יותר מחמש אמות וחצי דאכתי פש ליה פלגא דאמתא דפיתחא דעזרת נשים ומשם מכוין ורואה בפתח דשער ניקנור ומשם לפתחו של היכל וא"ם קשה איך כתבו כאן הפסקי תוס' כותל מזרחי גבוה ששה אמות וכן מוכח ג"כ לרש"י ז"ל שם ביחזקאל שהעתיק למתני' דקתני כל הכתלים וכו' אהא דכתיב וקומה קנה אחד ואפשר לומר דסברי הא דקתני חוץ מכותל מזרחי נכלל בו ג"כ כותל שער עזרת נשים כי הכל הוא מחנה לויא והיה הכהן המזה רואה ממעל לו שלא היה אותו כותל גבוה כי אם ו' אמות דומיא דכותל שער שושן ואכתי אישתייר אמתא ופלגא בחלל שער ניקנור ודו"ק אלא שאין משמע כן מפירש"י ז"ל שם בפ"ק דיומא דף ט"ז בד"ה אמרת בשלמא ע"ש:

שם: של ארבעים מ' אמה. כתב הר"ש ז"ל ואיני יודע אם מרובעות וכו' ולעד"ן כיון שעשו אותם מעין בנין העתיד המפורש ביחזקאל כדמייתי מיניה

ראיה מסתבר' שעשו בדמותם ובצלמם באורך וברוחב ולא הרוחב כי אם שלשים כמפורש שם דאלת"ה היה לו לתנא לבאר שהיו ארבעים על ארבעים אלא מדלא ביאר ש"מ שסמך על מה שמפורש ביחזקאל וכן ראיתי ראיה להרד"ק ז"ל שם שכתב בן ודו"ק:

שם: וחלקה היתה וכו'. כתב הרמב"ם ז"ל בפירושו וענין חלקה שהיתה פרוצה ואין כותל מקיף לה וכו' אבל הר"ש ז"ל כתב וחלקה היתה כל חומה עזרה החיצונה פנויה מכלים בראשונה ולבסוף הקיפוח כצוצרה זיזין וגזוזטראות נעצו בחומה וכו' ואזיל לשיטתיה שפירש לעיל עזרת נשים היא חומה העזרה החיצונה וכן פי' רש"י ז"ל שם בפ' החליל דף נ"א ע"ב ע"ש. והנה יש לחקור לשיטתייהו אם היה לה שער והנה מפירש"י ז"ל שם בפ' החליל נראה שהיה לה שער שכתב שם אהא דתנן עד שמגיעים לשער היוצא ממזרח מעזרת נשים להר הבית לשיפולו למזרח והשער ההוא מכוון כנגד שער שמעזרת ישראל לעזרת נשים וכו' וכן נראה נמי מפירושו שם בפ' הרואה דף כ"ד גבי לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח ע"ש וכן נראה נמי מפירושו שם בפ"ק דיומא דף י"ז בד"ה ומתכוין ורואה ע"ש וכן נראה נמי מדברי התוס' שם בפ' כיצד צולין דף פ"ג גבי אהא דתנן בתמיד ראש המעמיד היה מעמיד את הטמאים בשער המזרח ע"ש וכ"ה דעת הרע"ב ז"ל כאן בד"ה שהכהן השורף את הפרה והנה לדעת הרמב"ם ז"ל שכתב שהיתה פרוצה ואין כותל מקיף לה קשה שהרי שם בפ"ז מהל' כלי המקדש דין ו' כתב וברגל מוסיפין שלש לפתיחת שער התחתון והוא שער עזרת נשים והא כיון שהיתה פרוצה שער מאין לה וי"ל דשער זה עשו אחר שהיקיפוח גזוזטרא ודו"ק:

הר"ש בד"ה וכן הן עתידות וכו': דכתיב במקרא כצ"ל והס"ד ואח"כ ד"ה ויוציאני וכו' ישראל הס"ד ואח"כ ד"ה אל החצר החיצונה וכו' כמו שכתוב הס"ד ואח"כ ד"ה אלא שאינן מקורות וכו' החיצונה שלשים לשכת את הרצפה וכו' כצ"ל. וכונתו לפרש קטורות הן לולין שמעלות העשן הנקראים בלשון ערב"י מדכנא"ת והיו פוסקות אותה הרצפה שעל גביהן כדי להעלות העשן למעלה כי עזרת נשים לעתיד היה עלייה עליה סביב סביב ויש בה שלשים לשכות כמ"ש שם ביחזקאל סי' מ' וביאני אל החצר החיצונה והנה לשכות ורצפה עשוי לחצר סביב שלשלים לשכות אל הרצפה ורצפה היא עלייה כפירש"י ז"ל שם ואלו המקטורות היו פוסקות הרצפה שעל גביהן ועולות למעלה ודו"ק:

בד"ה היא הייתה לשכת המצורעים וכו': והלשכה לא נתקדשה עכ"ל. כתב התי"ט ז"ל ובחנם כתב הר"ש שלשכה זו לא נתקדשה ולי נראה כונת הרב

ז"ל שכתב לא נתקדשה ר"ל בקדושת עזרת ישראל דלא תימא כיון שהיתה צפונית מערבי' נכללת בכלל קדושת עזרת ישראל קמ"ל שלא היתה קדושתה כן ולכך המצורעים אע"ג דמחוסרי כפרה הן טובלין בה ודו"ק:

ע"ב הר"ש בד"ה וראשי פספסין: גיזרין של עץ מונחין בארץ וכו'. והוא לאפוקי שלא תאמר בולטין ויוצאין מן הכותל כפי' הרע"ב ז"ל דהא אסור משום לא תטע כל עץ וזה האיסור הוא מתחיל בתחילת עזרת ישראל דהיינו שער ניקנור כמ"ש בחידושי בפ"ק דתמיד גבי ומי הווי אכסדראות וכו' ע"ש ואפשר גם דעת הרע"ב ז"ל שהיו נעוצין בכותל בלא בנין שאין איסור אלא בבנין כמ"ש הכ"מ ז"ל בפ"א מהל' ב"ה דין ט' ודו"ק:

בד"ה ודוכן הכהנים לברך את העם וכו': אבל הרע"ב ז"ל כתב ודוכן של לויים בנוי עליה וכו' וכ"ה דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות ב"ה דין ו' שכתב וז"ל ועל הדוכן העולה מע"י לעה"כ היו הלויים עומדי' בשעה שאומרים שירה על הקרבן וכן כתב רש"י ז"ל שם בפ"ק דיומא דף ט"ז בד"ה ודוכן וכן נראה שהרי ברכת כהנים את העם היתה על מעלות האולם כדשנינו בר"פ אחרון מתמיד ותימא על הר"ש ז"ל וצ"ע והא דתנן הכא וט"ו מעלות וכו' שעליהן הלויים אומרים בשיר איירי בשמחת בית השואבה כדאיתא בפ' החליל ע"ש ואפשר שסובר הר"ש ז"ל דהא דתנן בתמיד וברכת כהנים היתה במעלות האולם היינו לרבנן דלית להו דוכן אבל לראב"י דאית ליה דהוה דוכן סובר דברכת כהנים היתה על אותו דוכן אבל שיר הלויים היה על ט"ו מעלות שעולות לעזרת ישראל ודו"ק:

הדרן עלך פ' הר הבית

המזבח פרק שלישי

שם: המזבח היה ל"ב על ל"ב. הנה במקום המזבח נחלקו בו קדמונינו ז"ל הנה שם בזבחים בר"פ ק"ק דף נ"ח גרסי' א"ר אסי א"ר יוחנן אומר היה ר' יוסי כוליה מזבח בצפון קאי ופירש"י ז"ל גמרא גמיר לה ר' יוחנן ובעי התם ר' זירא למידק להא דר' יוחנן מהא דתנן בתמיד ביררו משם עצי תאנה יפים לסדר מערכה שניה של קטורת כנגד קרן מערבית דרומית משוך מן הקרן כלפי צפון ארבעה אמות ובעי לאוקמא דר' יוסי היא דתניא ר' יוסי אומר זה סימן כל הניטל בפנים וכו' וכל הניטל בחוץ ליתן לפנים אינו ניטל אלא בסמוך שאין לפנים וקאמר מאי הניטל בחוץ ליתן בפנים גחלים דכל יומא ויומא ודייק מאי קסבר ר' יוסי אי קסבר כוליה מזבח בדרום קאי כ"ז בעי למיתי וא"נ קסבר קדושת היכל

ואולם חדא היא כ"ב בעי מיתי ואי קסבר חציו בצפון וחציו בדרום י"א בעי למיתי וא"נ קסבר קדושת היכל ואולם חדא היא שית בעי למיתי אלא לאו משום דקסבר כוליה מזבח בצפון קאי והני ד' אמות אמה יסוד ואמה סובב ואמה מקום קרנות ואמה מקום רגלי הכהנים דכי מסגת לקמיה טפי תו ליכא פתח ורב אדא בר אהבה אוקי להאי מתני' ר' יהודה היא דאמר מזבח ממוצע ועומד באמצע עזרה ול"ב אמות היו לו עשר אמות כנגד פתחו של היכל י"א מכאן וי"א אמה מכאן נמצא מזבח מכוון כנגד היכל וקסבר קדושת היכל ואולם חדא מילתא היא ושית בעי למיתי והא דקתני ד' אמה לבד מאמה יסוד ואמה סובב ורב שרביא אומר ד' אמות דקתני בהדי אמה יסוד ואמה סובב ומוקי לה כר' יוסי הגלילי דשמעינן ליה דאית ליה כוליה מזבח בצפון דתניא ר' יוסי הגלילי אומר מתוך שנאמר ונתת את הכיור בין אהל מועד וכו' ואומר ואת בזבח העולה וגו' מזבח בפתח אהל מועד ולא כיור בפתח אהל מועד היכן היה נותנו בין האולם ולמזבח משוך קימעא כלפי דרום וקאמר מאי קסבר אי קסבר כוליה מזבח בדרום קאי לוקמיה מכותל היכל ולדרום בין אולם ולמזבח וא"נ קסבר קדושת היכל ואולם חדא היא נוקמיה מכותל האולם ולדרום כבין אולם ולמזבח א"נ קסבר חציו בצפון וחציו בדרום נוקמיה בכותל היכל ולדרום בין אולם ולמזבח וא"נ קסבר קדושת היכל ואולם חדא היא נוקמיה מכותל אולם ולדרום בין אולם ולמזבח אלא לאו משום דקסבר כוליה מזבח בצפון ונוקמיה בין היכל ולצפון קסבר קדושת היכל ואולם חדא היא כי נמי מוקמת ליה מכותל היכל ולצפון הו"ל בין אולם ולמזבח ונוקמיה מכותל אולם בבין האולם ולמזבח אמר קרא צפונה שיהא צפון פנוי מכלום וקאמר עוד מאן תנא דפליג עליה דר' יוסי הגלילי ראב"י היא דתניא ראב"י אומר צפונה שיהא צפונה פנוי מכלום ואפי' מן המזבח ע"כ הסוגיא המורם מסוגיא זו ששלש מחלקות בדבר דר' יוסי בן חלפתא ור' יוסי הגלילי סברי דכוליה מזבח בצפון וכן אשכחן ליה לרשב"י שם בפ' איזהו מקומן דף נ"ג דסבר הכי גבי הא דאמר זה וזה יסוד דרומי וכן אשכחן לר"א דסבר הכי שם בפ' קדשי קדשים דף ס"ג ע"ב וראב"י סבר כוליה מזבח בדרום ור' יהודה סבר ממוצע היה עשר אמות נגד פתחו של היכל וי"א אמה מזה וי"א אמה מזה והנה תנן לקמן בפ' בתרא מן הצפון לדרום קל"ה אמות הכבש והמזבח ס"ב מן המזבח ולטבעות שמנה אמות מקום הטבעות כ"ד מן הטבעות לשלחנות ד' מן השלחנות ולננסין ד' מן הננסין לכותל העזרה ח' אמות והמותר בין הכבש ולכותל ומקום הננסין והאי סתמא מוקי לה שם בפ"ק דיומא דף ט"ז ע"ב כראב"י דאמר כוליה מזבח בדרום קאי והקשה שם רש"י ז"ל וז"ל ואי קשיא היכי מתוקמא סתמי מדות אליביה הא שמעי' מהאי סתמא שאוכל המזבח ז'

אמות בצפון על כרחך הכי מפרשת הני כ"ה אמות שאתה נותן שאין בין כבש לכותל אלא ה' אמות ומחצה והכבש והמזבח ס"ב אמות הרי המזבח כולו בדרום קאי וכולו כנגד אמצע העזרה והמותר כולו למקום הנסין עודפים שם שיטה אחרת בסוגיא ול"ג ש"מ ראב"י היא והוי מחלוקת רביעית דתנא דמות ס"ל רוביה בדרום ע"ש לדבריו ובתוס' והנה הרמב"ם ז"ל שם בפ"ה מהל' ב"ה דין י"ג וי"ד וט"ו העתיק להאי מתני' והמותר נתן חציו לנסין וחציו מן הכבש ולכותל וא"כ יהיה המזבח אוכל בצפון ז' אמות והוי האי סתמא דלא כראב"י דאמר כולה מזבח בדרום והוי מחלוקת רביעית ועל כרחך שמפרש סוגיא דיומא כשיטה אחרת שכתב רש"י ז"ל ול"ג ש"מ ראב"י היא ואע"ג דשם ביומא אמרי מאן תנא מדות ראב"י היא ודייקי מהא דתנן לעיל בפ"ב אמר ראב"י שכחתי מה היתה משמשת היינו עד שם המסדר הוא ראב"י אבל משם ואילך לא אתבריר מאן הוא והכי דייק לישניה דרבינו ז"ל שם בפ"ה המשנה שכתב וז"ל וממה שאמר ראב"י שכחתי מה היתה משמשת ראייה שהוא המגיד כל מה שהקדמנו בסדר הבית וכן ביאר הש"ס עכ"ל ודו"ק. ופסק כהאי סתמא דמדות אע"ג דשם בפ"ג דיומא דף ל"ז סתם לן רבי כראב"י דקתני בא לו למזרח העזרה לצפון המזבח ודייק הש"ס מדקאמר לצפון המזבח מכלל דמזבח לאו בצפון קאי מני ראב"י היא וכו' ומ"מ האי סתמא עיקר דהוי בדוכתיה ועוד דההוא סתמא לא הוי אלא מדיוקא אבל סתמא דהכא מפורש הוא מדקתני סתמא והמותר בין הכבש ולכותל ומקום הנסין ש"מ דחלקיהו בשוה דאי לאו הכי היה לו לפרש ועוד דסוגיא דפ"ק דיומא דף ט"ז ע"ב מוכחא דסברא פשטא דמתני' הכי מדקאמר ואי ס"ד מדות ר' יהודה היא מזבח באמצע עזרה מי משכחת לה האי רובא דמזבח בדרום קאי מוכח דהאי סוגיא סברא תנא דמדות מחלוקת רביעית היא וסבר דרוב מזבח בדרום ואוכל ז' אמות בצפון כפשטא דמתני' ונראה דדעת רביעית זו היא דעת ר"א בר' שמעון כדאיתא בפ"ג דיומא דף ל"ו דקאמר מאן שמעת ליה דאמר בין האולם ולמזבח צפון ר"א בר' שמעון היא עיין פירש"י ז"ל שם ובדף ל"ז דפרי' והא רישא ראב"ש היא ע"ש פירש"י ז"ל ואע"ג דרבינו ז"ל שם בפ"ג מהל' עבודת יוה"כ דין ב' כתב היכן מגריל במזרח העזרה בצפון המזבח משמע דסבר דכוליה מזבח בדרום כראב"י כדדייק שם הש"ס י"ל דרבינו ז"ל לישנא דמתני' נקט אע"ג דס"ל דמזבח אוכל בצפון ז' אמות ובזב ניחא הא דכתב רבינו ז"ל שם בריש פ"ד ופרו היה עומד בין האולם ולמזבח והא הש"ס פריך שם רישא ראב"ש וסיפא ראב"י ומשני כולה ראב"י היא ותני בבין האולם ולמזבח וכיון דרבינו ז"ל שם בפ"ג כתב בצפון המזבח כראב"י א"כ איך לא כתב שם בפ"ד בבין האולם ולמזבח כמו שהגיה הש"ס אבל במ"ש ניחא דרבינו ז"ל לא פסק כראב"י דמזבח

כוליה בדרום אלא כתנא דמדות דמזבח רוביה בדרום ואוכל ז' אמות בצפון והשתא אתי מתני' כפשוטה ופרו היה עומד בין האולם ולמזבח דאכתי איכא ז' אמות בצפון והא דנקט בצפון המזבח לישנא דמתני' נקט ועי"ל דלא דייק הש"ס מדקאמר לצפון המזבח מכלל דמזבח לאו בצון קאי אלא מדקאמר לצפון המזבח בלמ"ד משמע להלן מהמזבח לצד צפון ולכך דייק דמזבח לאו בצפון קאי אבל רבי ז"ל דייק בלישני' וכתב בצפון המזבח בבי"ת דמשמע בצד צפון שבמזבח דהיינו באותן ז' אמות שאוכל בצון ודו"ק ומרן ז"ל כתב שם בפ"ג דרבינו פסק כראב"י וכתב שצריך להגיה בדברי רבינו כבין האולם ולמזבח ותמהיני עליו איך כתב דרבינו פסק כראב"י והוצרך להגיה והא רבינו בהדיא שם בפ"ה מהלכות ב"ה פסק כתנא דמדות שהיה אוכל בצפון ז' אמות אבל אכתי קשה הא דכתב רבינו פ"ה מהל' ב"ה דין ט"ז וז"ל מכותל צפוני של עזרה עד כותל המזבח שהוא רוחב ששים ומחצה וכנגדו מכותל האולם עד כותל מזרחי של עזרה שהוא אורך ע"ו כל המרובע הזה הוא הנקרא צפון והוא המקום ששחטים בו קדשי קדשים עכ"ל. וכן כתב בפ"י המשנה בריש פ"ה מזבחים וכתב מרן ז"ל שם פלוגתא דתנאי בפ"ב דזבחים ופסק כרבי דאמר הכי עכ"ל ותימא הוא שהרי שם בפ"ב דזבחים דף כ' ושם בפ"ג דיומא דף ל"ו קאמר הש"ס השתא רבי אדרבי יוסי בר יהודה מוסיף אדראב"ש לא מוסיף אלמא דרבי מודה לראב"ש דבין האולם ולמזבח הוי צפון וא"כ כיון דרבינו ז"ל פסק כרבי וסבר דמזבח אוכל בצפון ז' אמות אמאי לא הוסיף להכשיר בעזרה לשחיטת קדשי קדשים עד ס"ז אמות ומחצה ועוד שכתב בפ"ד מהלכו' עבודת יוה"כ ופרו היה עומד בבין האולם ולמזבח ש"מ דסובר דכל היכא דיש צד צפון אפי' כנגד המזבח כשר ושוב ראיתי להתי"ט ז"ל שם בפ"ג דיומא משנה ט' שנתעורר בזה ע"ש מה שנדחק ליישב המורם מכל זה דלדעת הרמב"ם ז"ל תנא דמדות דעת רביעי' הוא וסובר שהמזבח אוכל בצפון ז' אמות יש מקשים לזה הא דהכרח הש"ס שם בפ"ק דיומא דעל כרחך מדות ראב"י היא דאיכסי ליה פיתחא בדוכן אלא אי אמרת רבנן איכא פלגא דאמתא דמיתחזי ליה פיתחא בגוויה ורב אדא בר אהבה אמר הא מני ר' יהודה היא דאמר המזבח ממוצע ועומד באמצע העזרה וכו' טנמצא גובה המזבח סותם את הפתח התחתון כפירש"י ז"ל ודחי ליה לא אפשר לאוקמי מדות ר' יהודה היא דר' יהודה סובר מזבח באמצע עזרה ותנא דמדות סובר דמזבח רוביה בדרום והשתא לדעת הרמב"ם ז"ל דתנא דמדות דעת רביעי' הוא וסובר דמזבח אוכל בצפון ז' אמות אמאי לא משני דאתי כדעת רביעי' דאיכסי ליה פיתחא במזבח כדבעי לאוקמיה כר' יהודה ונ"ל דלק"מ דהא כבר כתבנו דהרמב"ם ז"ל מפרש כפי' שני שכתב רש"י ז"ל והא דקאמר רב אדא בר

אהבה הא מני ר' יהודה היא וכו' הוא קאי אמתני' דתמיד אמר להם הממונה דרמיא מדות עילויה וקאמר מתני' דתמיד דפליגא אמדות ר' יהודה היא דשמעינן ליה דפליג אסתמא דמדות דתניא וכו' והא דקאמר ואי ס"ד מדות ר' יהודה היא וכו' הוא סיוס דברי רב אדא בר אהבה הוא כפשטא דסוגי' ולא פירכא היא דהש"ס לרב אדא בר אהבה וא"כ להאי שיטה דרב אדא בר אהבה לא אתא לאיפלוגי אדרב הונא דאמר מאן מדות ראב"י היא דהא קושטא הוא כדדייק מהא דאמר ראב"י שכחתי מה היתה משמשת וקאמר הש"ס ה"נ מסתברא דראב"י היא וכו' אלא אתא רב אדא בר אהבה לומר דמתני' דמדות קושטא היא דראב"י הוא וקאמר מתני' דתמיד דאמר להם הממונה היא ר' יהודה דאשכחן ליה דאישתעי בצורת הבית ואמר דהמזבח היה ממוצע וכו' ועל כרחק אי אתה יכול לומר דהוא תנא דמדות דהא תנא דמדות סובר רובא דמזבח בדרום קאי וכיון דלא מצית מוקמת מדות אליביה מוקמינן תמיד אליביה ויש הכרח לפי' זה דהא דאמר רב אדא בר אהבה הא מני ר' יהודה וכו' קאי אסתמא דתמיד שהרי אשכחן ליה לרב אדא בר אהבה עצמו שם בר"פ קדשי קדשים שהעתקנוה לעיל אוקי להאי סתמא דתמיד דקתני ביררו משם עצי תאנה יפים וכו' כו' יהודה דאמר מזבח ממוצע וכו' וא"כ על כרחק הא דקאמר נמי הכא הא מני ר' יהודה וכו' קאי אסתמא דתמיד בשיטה שנית שפי' רש"י ז"ל וא"ת סוף סוף מדות לא אתיא כראב"י דאיהו סבר כוליה מזבח בדרום ותנא דמדות סבר רובא דמזבח דוקא היא שבדרום ולא כוליה מ"מ הני פירקי קדמאי עד הא דאמר ראב"י שכחתי וכו' אתיין שפיר כוותיה כדדייק הש"ס וכמו שהוכחנו לעיל מפ"י הרמב"ם ז"ל דלא אמרן מדות ראב"י אלא עד הא דאמר ראב"י שכחתי וכו' וא"ת מ"מ לוקמיה הא דקתני כל הכתלים וכו' רבנן היא דפליגי אראב"י דלית להו דוכן והא דאיתכסי ליה פיתחא הוא במזבח שהיה אוכל ז' אמות בצפון כדעת תנא דמדות וי"ל דאה"נ דה"מ לאוקמי הכי אלא משום דדייק מדאמר ראב"י שכחתי דעד הכא הוא סתמי דראב"י לכך אוקי להאי סתמא דכל הכתלים וכו' כוותיה ולפי האמת איתכסי ליה פיתחא בתרווייהו בדוכן דאמר ראב"י דהלכתא כוותיה בהא ואיתכסי ג"כ במזבח כתנא דמדות אלא דאכתי ק' ביון דתנא דמדות סבר רובא דמזבח בדרום א"כ איך תני הכיור היה בין האולם ולמזבח משוך כלפי דרום הא לא תני אלא למ"ד כוליה מזבח בצפון כדאיתא בר"פ קדשי קדשים שהעתקנו לעיל וי"ל דלא אוקי התם כמ"ד כוליה מזבח בצפון אלא ברייתא דר' יוסי הגלילי דקתני היכן היה נותנו בין האולם ולמזבח משוך קימעא כלפי דרום דמשמע שאינו יכול להמשיכו יותר כלפי דרום אלא קימעא דוקא משום דאם היה מושכו יותר לא הוי כבין אהל מועד והמזבח לכך משמע ליה דסבר כוליה מזבח בצפון קאי דאי

כוליה בדרום נוקמיה מכותל אולם ולדרום בבין האולם ולמזבח אבל תנא דמדות דלא תני משוך קימעא אלא תני בין האולם ולמזבח ומשוך כלפי דרום קושטא הוא דקאי מכותל אולם ולדרום בין האולם ולמזבח והא דקתני ומשוך לדרום הוא דלא נוקמיה נגד חלל פתח ההיכל או נגד חלל פתח האולם שלא יפסיק בין חלל הפתח ובין המזבח אלא יהיה משוך כלפי דרום בין כותל האולם ולמזבח ודו"ק. ולכך הרמב"ם ז"ל שפסק כתנא דמדות השמיט לתיבת קימעא שם בפ"א מהל' ב"ה דין ו' ונקט לישנא דתנא דמדות אלא דאכתי ק' כיון דהרמב"ם ז"ל פסק כתנא דמדות דהמזבח רובא בדרום קאי א"כ איך פסק שם בפ"ב מהל' תו"מ דין ח' לההיא מתני' דתמיד דקתני משוך מן הקרן כלפי צפון ד' אמות הא בר"פ ק"ק שהעתקנו לעיל מוכח דלא אתיא אלא למ"ד כוליה מזבח בצפון או למ"ד מזבח ממוצע ועומד באמצע העזרה וד' אמות דקתני בר מאמה סובב ואמה יסוד אבל למ"ד כוליה מזבח בדרום לא סגי בד' אמות ולפחות צריך להרחיק כ"ב אמות ולפי פסק רבינו ז"ל דרובא דמזבח בדרום קאי ואוכל ז' אמות בצפון לכל הפחות צריך להרחיק ט"ו אמות וראיתי להל"מ ז"ל שם בפ"ב מהל' תו"מ שנתעורר בזה ע"ש מה שיישב אכתי ק' מהא דאיתא בפ"ב דסוטה דף י"ד ע"ב מגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן מנלן דכתיב זאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן לפני ה' אל פני המזבח תניא לפני ה' יכול במערב ת"ל אל פני המזבח אי אל פני המזבח יכול בדרום ת"ל לפני ה' הא כיצד מגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן ופירש"י ז"ל יכול במערב יגיענה לדופן מערבי של מזבח דהיינו לפני ה' שהיכל במערב והמזבח בחצר ל"ב אמה רחבו ממוצע באמצע העזרה וכן ההיכל ממוצע באמצע העזרה זה מול זה ל"ב אמות היכל וכתליו חללו ד' וכתליו ו' אמה עובי כותל צפוני וששה לכותל דרומי נמצא מערבו של מזבח לפני ה' דאין מפסיק כלום בינו לבין ההיכל דאילו אולם שלפני ההיכל פתוח הוא ורחבו ד' אמה בכל חללו של היכל כנגד חודה כל מה שיכול לקרבו כלפי מערב ובלבד שיהא שם קצת דרום משום אל פני המזבח דאי לאו כנגד חודה ליכא לפני ה' כלל שהרי זווית ההיכל כולם כנגד זווית המזבח עכ"ל המורם מזה דמ"ד מגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן הוא משום דסבר מזבח באמצע עזרה דלדידיה כנגד חודה של קרן דרומית מערבית מתקיים לפני ה' ואל פני המזבח אבל למ"ד כוליה מזבח בדרום או לדעת רבינו ז"ל דרוביה בדרום ואינו אוכל בצפון כי אם ז' אמות אפי' מגישה בחודה של קרן מערבית דרומית אינו מתקיים לפני ה' דכבר ל"ב אמות של היכל כלו ברחוק כמה אמות א"כ איך פסק רבינו ז"ל להא שם בפ"ב מהל' מעה"ק דין ו' שכתב כל המנחות וכו' טעונות הגשה במערב כנגד חודה של קרן דרומית מערבית הא

מפירש"י ז"ל מוכח דלא אתי הא אלא למ"ד מזבח באמצע עזרה אבל לדעת רבינו ז"ל דרובא דמזבח בדרום אף אם עושה כן אינו מקיים לפני ה' כמ"ש ונראה דרבינו ז"ל אינו מפרש כפירש"י ז"ל וסובר דאתי אף למ"ד כוליה מזבח בדרום דכל המערב קרינן לפני ה' אע"פ שכבר כלה ההיכל דאכתי איכא כותל האולם כמו שעתיד לפרש בע"ה בפ"ד וקדושת היכל ואולם חדא היא ודו"ק:

שם: עלה אמה וכנס אמה. עיין בחידושי למנחות בפ' שתי הלחם מ"ש בזה:

שם: וכבש היה לדרומו. שם בפ' ק"ק דף ס"ב ע"ב איתא א"ר יהודה שני כבשים קטנים יוצאין מן הכבש שבהן פונין ליסוד ולסובב וכתבו הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' ב"ה דין י"ד ועיין לתוס' שם דף ס"ד בד"ה יותר משלשים אמות שכתבו שיש שני כשים לסובב א' לצד מזרחו וא' לצד מערבו ודלא כרש"י והרמב"ם ז"ל:

שם: ורבובה היתה לו במערבו וכו'. הרע"ב ז"ל כתב כמין חלון חלול ואמה על אמה היה ובכבש עצמו למערבו היה עומד עכ"ל וכן משמע מדברי הר"ש ז"ל שהיתה חקוקה בכבש עצמו וכן מבואר בדברי הרמב"ם ז"ל בפ"י המשנה ובחיבורו בפ"ב מה' ב"ה דין י"ד שכתב וחלון היה במערבו של כבש וכו' ורבובה היתה נקראת וכו' וכתב עליו הראב"ד ז"ל לא כי אלא החלון לבד והרבובה לבד וכך היא שנויה במס' מדות עכ"ל נראה שדעתו לומר שזו הרבובה אינו כמין חלון בכבש עצמו אלא היא כמין גומא חלולה עשויה ברצפה והא דקתני במערבו ר"ל אצל שפת מערבית של כבש והוא דאיתא שם בפ' כל שעה דף ל"ד רבי ישמעאל בנו של ריב"ב אור לול קטן היה בין כבש למזבח במערבו של כבש ששם היו זורקין וכו' עיין פירש"י ז"ל שם והר"א ז"ל סובר שהרבובה זו דקתני הוא הלול דאמר רבי ישמעאל בנו של ריב"ב דהכל אחד לכך כתב לא כי אלא החלון לבד והרבובה לבד ר"ל דאיך קורא לרבובה חלון דחלון משמע בצידו של כבש עצמו ורבובה היא גומא בקרקע הרצפה שהיא הלול הנז' בפ' כל שעה ומ"ש וכך היא שנויה במסכת מדות ר"ל שבמס' מדות לא קראו לה חלון אלא רבובה ודברי רבינו ז"ל הן מועתקין מדברי התוספת' כמ"ש בפ"י המשנה ועל כרחק רבינו ז"ל סובר דהתוספתא פליגא אההיא דר' ישמעאל בפ' כל שעה וכן משמע ממתני' מדלא קתני ורבובה היתה לו למטה ברצפה במערבו כדקתני לעיל למטה ברצפה באותו הקרן או אפשר שהוא מפרש הא דפ' כל שעה דלא כפירש"י ז"ל אע"ג דקתני לול דאיהו דחיק ומוקי אנפשיה ודו"ק:

שם: למטה ברצפה וכו' שבו יורדין לשית וכו'. איתא שם בשילהי פ' לולב וערבה דף מ"ט תניא אמר ר"א בר צדוק לול קטן היה בין הכבש למזבח במערבו של כבש ואחת לשבעים שנה פרחי כהונה יורדין לשם וכו' ופירש"י ז"ל שם בין

כבש למזבח וכו' הא למדת אויר יש בין כבש למזבח ואותו אויר קרוי בין כבש למזבח ולול היה באותו אויר במערבו של כבש בח' אמות מערבית של כבש וכו' ע"ש נראה מפירושו דפליג אמתני' דאילו מתני' תנן למטה ברצפה ואיהו קאמר ולול היה באותו אויר וכו' ואפשר לומר הא דקאמר ולול היה באותו אויר כלומר נגד אותו אויר ולעולם לא היה אלא למטה ברצפה והא דקאמר בח' אמות מערבית של כבש כלומר בח' אמות מערבית של מזבח שהן של צד הכבש והא דקאמר בין כבש למזבח כלומר בקרן זוית סמוך לכבש וסמוך למזבח במקום שהם מתחברים כפירש"י ז"ל שם בפ' כל שעה דף ל"ד ודו"ק ודע דבין מתני' ובין ר"א בר' צדוק דקאמרי שבו יורדין לשית כולהו לית להו שהיו שיתין יורדין עד התהום כדאיתא שם בשילהי פ' לולב וערבה:

שם: א' אבני הכבש וכו' מבקעת בית הכרם וחופרין למטה מן הבתולה ומביאין משם אבנים שלימות וכו'. משמע שבבקעה זו מצויין אבנים שלימות ומכאן תימא להתוס' שם בפ"ק דחולין דף י"ח שהקשו והיאך בנו המזבח דאנה ימצאו אבנים בלא פגימה וכו' ע"ש והא משנה ערוכה שנינו שהיו מביאין אותן מבקעת בית כרם וכבר הקשה זה בס' ח"ב ע"ש אבל מ"ש דכיון שחרב בית ראשון בטל השמיר אישתמיטי' דבריהם שם בפ' לולב וערב' דף מ"ט ושם בפ' איזהו מקומן דף נ"ד ע"ב שהוכיחו שהיה שמיר בבית שני והא דתנן משחרב בית המקדש בטל השמיר היינו בית שני עיין עליהם:

שם: ומלבנים אותם פעמים בשנה. כתב הרע"ב ז"ל בסיד ורבי שאומר כל ערב שבת מלבנים אותו במפה לא פליג את"ק אלא מוסיף לומר שבכל ע"ש היו מקנחים במפה מפני הדמים ומ"ש לא היו סדין בככפיס אמילתיה דת"ק מיהדר כשהיו מלבנין אותם בסיד פעמים בשנה לא היו סדין וכו' אבל מדברי הרמב"ם ז"ל שם בפ"א מהל' ב"ה דין ט"ז נראה שמפרש שרבי פליג את"ק ופסק כת"ק שהרי כתב ומלבנין את המזבח פעמים בשנה בפסח ובחג וכשמלבנין אותם מלבנין במפה אבל לא בככפיס וכו' הרי שכתב בדברי ת"ק שהליבון הוא במפה ולא הזכיר להא דר' שאמר כל ע"ש וכו' מוכח דס"ל דפליגי ופסק כת"ק אבל מ"ש שהליבון של פעמים בשנה הוא במפה מדברי הראב"ד ז"ל שם נראה שיכולים ג"כ לסוד אותו בסיד שכתב וכשסדין אותו לא היו סדין אותו אלא בככפיס של עץ וכו' ע"ש וכן משמע ממתניתין דקתני לא היו סדין אותן בככפיס של ברזל ודו"ק:

הר"ש בד"ה המזבח וכו': הכניסות שנה במשנה אבל עלה שלש זה מקום וכו' כצ"ל:

בד"ה זהו הסובב וכו': וגבהו שלש אמה וכו' וקרן כצ"ל והס"ד ואח"כ ד"ה

והוסיפו וכו' ספק הס"ד :

הרמב"ם בד"ה לא זכר וכו' : סיד וקנוי"א וזפת וממחה וכו' ומביא מלבן וכו' וגובה הסובב שלשים טפחים וכו' כל גובה נ"ח טפחים וכו' מחציתו כ"ט ויהא חוט וכו' כצ"ל :

שם. ורביעית של ארז על גביהן : ולית ביה איסור משום לא תטע לך כל עץ כיון שלא היה בולט כמ"ש בחידושי בשילהי פ"ק דתמיד ע"ש אבל מדברי הר"ש ז"ל נראה שהיה בולט שכתב כרותות ארזים ע"ג ב' עמודים וכו' ולדבריו צ"ל שהיו מונחין ולא קבועין כמ"ש התי"ט ז"ל וכן הא דתנן גפן של זהב וכו' ומודלה ע"ג כלונסות כולהו איירי כשלא היו קבועין בבנין והא דכתב שם הר"ש ז"ל קבועות ראשיה בבנין מכאן ומכאן וכו' נ"ל שט"ס וצ"ל קבועות ראשיה בלא בנין וכו' ודו"ק :

שם : וג' סדרים הוו לכל א' וא'. כתב הר"ש ז"ל ג' סדרים של יתידות תקעו בכל קורה וקורה סדר זה גבוה מחבירו ואומר אני הנמוך לתלות בו כבש והאמצעי לתלות בו איל וכו' וכן פי' הרע"ב ז"ל אבל ראבי"ה ז"ל כתב שאלו הג' סדרים היו לג' רוחות צפון ומזרח ודרום אבל לרוח מערב לא היו סדרים שלא להפוך אחוריהם להיכל ונכון הוא :

שם : שבהם תולין ומפשיטין על שלחנות של שיש שבין העמודים. נראה מפשט מתני' שהפשטה היתה על השולחנות אבל הר"ש ז"ל כתב ומפשיטים ומנתחין ומביאין הקרבים על שלחנות וכו' וכן נראה מפירוש הרע"ב ז"ל והוא משום דק"ל דא"א להיות ההפשטה על השלחנות דהא תנן לקמן בפ' בתרא מן השלחנות לננסין ד' אמות כמו שהקשו התוס' שם בפ"ק דיומא דף ט"ז ע"ב בד"ה מן השלחנות ע"ש מה שתירצו לכך פירשו הא דקתני על שלחנות לא קאי אהפשטה אלא כלומר ומביאין על השלחנות ודו"ק :

שם : וי"ב מעלות היו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה אמה ואמה ואמה ורובד שלש אמה ואמה ורובד שלש והעליונה אמה ואמה ורובד ארבע ר"י אומר העליונה אמה ואמה ורובד חמש. כך גריס הרע"ב ז"ל בשם ר' ברוך שכן מצא בנוסחאות ישנות מדוייקות ע"ש פירושו והר"ש ז"ל כתב כשעלה אמה אמה בשלח ב' מעלות היתה אמה ג' חלקה ברובד ג' אמות רחב שוה הרי ה' אמות בג' מעלות וכו' כן עשה בג' מעלות אחרות שהן ה' אמות הרי עשר אמות והעליונה היתה אמה ואמה ורובד ארבע שהן שש אמות הרי ט"ז אמות העלאה ושש אמות של רום חצי אמה לי"ב מעלות הרי כ"ב אמות וכו' מלבד מה שהקשה הרב ז"ל לפי' זה עוד ק"ל דהרי לא מנו אלא ט' מעלות ואכתי ג' מעלות

שהן ג' אמות אמאי לא נכנסו בחשבון ואם נכנסין בחשבון הרי כ"ה אמות יותר מסכום המדה דקתני מתני' ועוד לא ידעתי אמאי נדחקו לפרש כן שיהיו המעלות יספיקו בכל הרוחב של כ"ב אמות בין האולם ולמזבח ולא ישאר כלל מן הרצפה חלקה והמחזור מה שפי' הרע"ב ז"ל ומ"ש הר"ש ז"ל ולר"י בג' אמות וכו' צ"ל ולר"י כ"ג אמות והנה מדברי הרמב"ם ז"ל בפי' המשנ' ובחיבורו בפ"ד מה' ב"ה דין ט' נראה שהיה גורס במתני' הכי אמה ורובד ג' אמה ורובד ג' והעליונה אמה ורובד ד' ואינו מפרש כפי' הרע"ב והר"ש ז"ל דקאי אמעלות אלא דקאי אבנין דכותל האולם ע"ש ונראה שהרמב"ם ז"ל היה גורס כאן במתני' וי"ב מעלות היו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה שהרי כתב שם בפ"ו מהל' ב"ה דין ד' ומהלך כל עזרת כהנים וכו' ועולה משם לאולם בי"ב מעלות רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה ותימא הוא דהא תנן לעיל בפ"ב כל המעלות שהיו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה חוץ משל אולם ופי' הר"ש ז"ל שם י"ב מעלות שבין אולם ולמזבח שנינו לקמן ושלחה אמה וכבר מרן הכ"מ ז"ל עמד בזה והניח בצ"ע ונראה דרבינו ז"ל לא היה גורס חוץ משל אולם וכן נראה שם מדבריו בפי' המשנה ודו"ק:

שם: פתחו של אולם גובהו מ' ורחבו ח' אמה. הנה יש לחקור בשיעור אורך האולם מצפון לדרום דלא תני במתני' אם נאמר הא דתני מתני' פתחו של אולם ח' אמה הוא שיעורו מן הצפון לדרום כי היה האולם פרוץ במילאו לרוח מזרח ולכאורה נראה כן שכן מצינו באולם דמשכנא דשלמה שהיה אורכו מצפון לדרום ח' אמה כמבואר במלכים א' סי' ו' ובד"ה ב' סי' ג' וכן באולם דמשכנא דיחזקאל סי' מ' ולפ"ז ע"כ הא דקתני כלונסות של ארז היו קבועין מכתלו של היכל לכתלו של אולם וכו' היינו שהיו קבועין באותן מלתראות של מילת שהיו ע"ג האולם דלפ"ז ע"כ אותן מלתראות היו קבועין על כתלי האולם של רוח צפון ודרום לצד מזרח אלא דקשה לזה הא דתנן לקמן בפ' פתחו של היכל מהמזרח למערב מאה אמה כותל האולם חמש וכו' אלמא דהוה כותל לרוח מזרח וליכא למימר שהיו לו כתיפות בזויות במזרח לצד רוח צפון ורוח דרום כדאשכחן באולם דמשכנא דיחזקאל סי' מ' דכתיב וימד איל אולם חמש אמות מפה וחמש אמות מפה ורחב השער שלש אמות מפו ושלש אמות מפה ע"ש בפירש"י ורד"ק ז"ל דא"כ לא יהיה פתחו של אולם רחבו ח' אמה כי יחסר לו הכתפות וכן כתב רש"י ז"ל שם בהדיא שלא היה כתפות לאולם של בית שני שכתב וז"ל אלא שבאולם בית שני לא היו כתפות לפתח לצפון ולדרום שהיה רוחב הפתח ח' אמה ברחב האולם וכו' ע"ש וכן כתב ברפ"ב דסוטה דף י"ד ע"ב בד"ה הקרב שהעתקתיו לעיל ריש בר"פ המזבח בסוף ד"ה המזבח היה ל"ב ע"ש וכן כתבו

התו' בפ' כל הצלמים דף מ"ג גבי לא יעשה אדם אכסדרא תבנית אולם ע"ש והעתיקו הכ"מ ז"ל שם בפ"ד מה' ב"ה דיין ח' וא"כ ק' איך קתני מהמזרח וכו' כותל האולם ה' ואפשר לומר הא דתנן כותל האולם ה' היינו על אותן מלתראות שהיו על גביו לרוח מזרח אבל התוס' שם בפ"ב דר"ה דף כ"ד כתבו והא דקתני אכסדרא תבנית אולם לפי שהיתה פתחו גדולה קרי ליה אכסדרא אעפ"י שלא הי' במילואה דהו"ל גיפופי ט"ו אמה מכאן וט"ו אמה מכאן כדתנן במדות ושמא לפי שהיה שם בית החליפות וכותל מפסיק במילואו בפנים עכ"ל ולפ"ז איכא למימר הא דקתני כותל האולם חמש קאי אגיפופי ט"ו אמה ועליהן היו המלתראות קבועין ומכאן קשה לפירש"י ז"ל בפ"ב דסוטה שהעתקנו לעיל שכתב דהאולם לא היה מפסיק בין המזבח וההיכל מפני שהיה פתוח במילואו שהרי אותן גיפופי היו מפסיקין בין המזבח ובין עובי כותל ההיכל ודו"ק. והנה מדברי הר"ש ז"ל בפירקא דלקמן בסופו מוכח שהאולם היה ארכו מצפון לדרום ע' אמה מלבד בית החליפות שכתב וז"ל והאולם עודף עליו וכו' מלבד החליפות צריך להרחיב כותלי האולם לצפון כנגד התא והמסיבה והכותל ולדרום כנגד התא והורדת המים וכותלה שהן י"ט אמות מזה ומזה וכו' הרי מבואר שכותלי האולם רחבים מכאן ומכאן י"ט אמות לכל צד מלבד רחב כותל ההיכל שהיה שש אמות הרי כ"ה לצפון וכ"ה לדרום כתלים ורוחב חלל הפתח ה' אמה סך הכל ע' אמה והשתא אתי שפיר הא דתנן וכלונסות של ארז וכו' והא דתנן כותל האולם חמש והוי המלתראות על המשקוף ממש וניחא הא דתנן לקמן ההיכל צר מאחריו ורחב מלפניו ודומה לארי שנאמר הוי אריאל וכו' דהא רחב ההיכל מצפון לדרום ע' אמה כדתנן לקמן והאולם היה ג"כ ע' אמה כדאמרן ועם בית החליפות שהיו לצדדיו הרי ק' הרי צר מאחריו ורחב מלפניו אבל ק"ל איך ההיכל דמשכנא דשלמה וכן דיחזקאל נק' אריאל והרי לא היה רחב לפניו דהרי האולם לא היה ארכו מצפון לדרום כי אם ה' אמה ועם בית החליפות הרי ה' אמה וי"ל אע"פ שלא היה ארכו כי אם ה' אמה מ"מ היו ג"כ סמוכין לכותליו התא וכותלה והמסיבה וכתלה וכן לצד האחר התא וכותלה והורדת המים וכותלה וא"כ הוי ארכו ע' אמה ומחוץ להם הוה בית החליפות והוה מאה והרי רחב מלפניו וכן נראה מפירש"י ז"ל שם ביחזקאל סי' מ"א שהתאים היו מגיעים עד סוף חצי רוחב האולם שכתב וז"ל ואומר אני שהתאים שבצפון ובדרום סדרן שכל אחד ואחד ארכו י"ב אמה הרי ס' אמה לה' תאים וה' כתלים של חמש חמש אמה הרי פ"ה ורחבה ה' אמות של המונח פירנסת צ' אמה של אורך הכתל וכו' ע"ש. ושוב ראיתי לרש"י ז"ל שם ביומא בפ' הוציאו לו דף נ"ב וז"ל כותל האולם כותל החיצון למטה רוב היסוד והאסקופה ולמעלה מגובה כיפת הפתח

עובי החומה שעולה עד ק' אמה לבד רוחב כיפת החלל שהיה י"א אמה לבד רוחב כיפת עובי החומה עכ"ל נראה שנתכוון לתרץ מה שהקשינו למעלה ודו"ק: **שם: וחמש מלתראות של מילת וכו'.** כתב הרמב"ם ז"ל בפ"י המשנה וז"ל ואעפ"י שכל א' עודפת באורך וכו' היתה ג"כ כל א' יוצאת על האחרת ולא היו כולם בשטח א' עד שהם מגיפות בפתח האולם כמין דבר בולטת וכו' לא ידעתי מהיכא משמע ממתני' זה ואי משום שמפורסם זה בבנייני הגדולים אין מביאין ראיה מזה כיון שלא נזכר בדבריהם ז"ל ועוד כיון שהן כמין דבר בולט א"כ איכא איסור משום לא תטע כל עץ וי"ל שלא היה בולט אלא מלמטה אבל מלמעלה היה בנין של אבנים שעליו שוה לו והכי דייק לישניה דרבינו ז"ל ודו"ק: **שם: וכלונסות של ארז היו קבועין וכו'.** כצ"ל וכן הוא ביחזקאל סוף סי' מ"א ועב עץ אל פני האולם מבחוץ כפירש"י ז"ל:

הדרן עלך פ' המזבח

פתחו של היכל פ' רביעי

שם: החיצונות נפתחות לתוך הפתח לכסות עביו של כותל. הנה עובי הכותל הוא שש אמות ורוחב הדלת אינו אלא חמש אמות א"כ נשארת אמה בלי כיסוי הנה הרע"ב ז"ל כתב שלסוף אמה חיצונה של עובי הכותל היו הדלתות החיצונות וכו' ואפשר שזו האמה היתה מזוזה ודו"ק: **שם: שנאמר שתים דלתות להיכל ולקדש.** פי' הר"ש ז"ל להיכל כלפי חוץ ולקדש כלפי פנים ויש להכריח פירושו מהא שתרגם יונתן להיכלא ולבית כפורי ודו"ק:

שם: וכמין איצטרמיטה היה. רד"ק ז"ל ביחזקאל סי' מ"א נראה שהיה גורס כמין איצטרב' מיטה וכתב בשם בעל הערוך בלשון יון קורין לדבר הפך איצטרובי ובב"ר אך יצא יצא יעקב רבנן אמרי כמין איצטרובי מיטה הדלתות היה נקפלות לאחוריהן עמד לו יעקב אחר הדלת עד שנכנס עשו ויצא לו הה"ד אך יצא יצא יוצא ואינו יוצא עכ"ל:

שם: נטל את המפתח וכו'. כתב הר"ש ז"ל וז"ל נטל הכהן את המפתח וכו' ונכנס להתא לאחד מן התאים שבזויות צפונית מזרחית של היכל הוא האחרון שבשורה והיה מקצת חללו כנגד עובי ההיכל חקקו כותלו של היכל כנגד התא ועשו פתח בתא שיכנס ממנו לעובי כותל ההיכל עד שמגיע לפשפש הצפוני

שאצל שער הגדול הרי שיכול ליכנס מפשפש להתא ועוד עשו לו פתח לאותו התא כנגד חלל ההיכל ונכנס מהתא להיכל וכו' וזהו דרבנן לקמן ה' פתחים היו לאותו התא א' לפשפש וא' להיכל ולר' יהודה לא היה צריך התא לב' פתחים הללו שהרי מפשפש היה נכנס בעובי כותל ההיכל וכו' משמע מפירושו שהפשפש היה לפנים מעובי כותל צפוני של היכל ולא היה הפשפש חוץ לעובי הכותל כנגד התא ועל כן הוצרכו לעשות חקיקה בעובי הכותל כדי שיוכל ליכנס דרך אוהת חקיקה מהתא לפשפש ומהפשפש לתא ועוד יש להתא הזה פתח אחר כנגד חלל ההיכל ולכך כשהיה נכנס לפשפש היה נכנס דרך אותה חקיקה לצפונה ומשם נכנס להתא ומהתא נכנס להיכל ועוד משמע מדבריו דר' יהודה פליג בתרווייהו וס"ל דלא היו לו אלו השני פתחים א' לפשפש וא' להיכל אין צריכים להם אלא מהפשפש היה נכנס בעובי כותל ההיכל ומהלך בעביו לצד הדרום וכו' והנה מדברי הרע"ב ז"ל משמע דלא פליג ר' יהודה אלא אהא דקאמר ומהתא להיכל אבל אהא דקאמר מפשפש להתא לא פליג שכתב וז"ל ר"י אומר וכו' קסבר דמן התא לא היה נכנס להיכל אלא מן התא היה מהלך בתוך עביו של כותל וכו' והנה אם היה סובר הרב ז"ל כדעת הר"ש ז"ל שהפשפש הוא לפנים מעובי כותל ההיכל הצפוני א"כ איך נכנס מהפשפש להתא ומן התא היה מהלך בתוך עביו של כותל וכו' כנראה כאילו התא היה מפסיק בין הפשפש ובין עביו של כותל וזה אינו שהרי התא הוא לצפונה של הפשפש שהתא חוץ לעובי כותל ההיכל והפשפש לפנים ממנו לצד פתח הגדול של היכל ונראה שהרב ז"ל סובר שהפשפש היה מחוץ עובי כותל ההיכל והיה כנגד התא והשתא ניחא שנכנס מהפשפש להתא ומהתא היה מהלך בתוך עביו של כותל וכו' וכן נראה שזו היא סברת ראבי"ה ז"ל שהעתיקו התי"ט ז"ל שכתב וז"ל ותו שהפשפשין היו רחוקים מן שער הגדול כדאמר בזו נכנס לתא והתאים היו מחוץ לחומת ההיכל כדחשיב התא שש וכותל ההיכל שש נמצא שרחוקים היו וכו' עכ"ל ודו"ק אלא שאין לשון הרב ז"ל סובל זה שכתב וב' פשפשין וכו' רחוקים קצת מן השער ואפשר שהרב ז"ל קורא לחלל הפשפש שבין עובי הכתלים תא ולעולם סובר דר"י פליג בתרווייהו כדעת הר"ש ז"ל וכן נראה מדברי הסמ"ג שקורא לחלל הפשפש תא שכתב וז"ל שבצפון בו היו נכנסין להיכל והיו שני דלתות א' מן החוץ לבין עובי הכותל וא' מבין עובי הכותל לחלל ההיכל כדתנן במסכת תמיד נטל את המפתח ופחת הפשפש ונכנס להתא ומהתא להיכל וכו' ואומר שם כי לאותן שני דלתות היו ב' מפתחות א' יורד לאמת השחי וא' פותח כיון פי' אותן שמן החוץ לעובי הכותל היה נפתח מבפנים שהיה שם כמו נקב והיה פושט ידו עד שיחיו לפתוח במפתח מבפנים ואותו שמן עובי להיכל היה פותח כדרכו במהרה וכו' עכ"ל

ודוק בדבריו שקורא לחלל הפשפש תא ועוד נראה מדבריו שאינו מפרש הא דתנן בפ"ג דתמיד ושתי מפתחות וכו' כפי' הרע"ב ז"ל שם שמפרש שהשתי מפתחות שהיו ב' מנעולין לפשפש ע"ש אלא מפרש שהיו לפשפש ב' דלתות א' בחוץ וא' בפנים כמו שהיו לשער הגדול ולכך הוצרכו לב' מפתחות א' לחיצון וא' לפנימי ודו"ק והנה יש לחקור לדעת הר"ש ז"ל שסובר שהפשפש הוא לפני' מעובי כותל ההיכל א"כ למה הוצרך להכנס מהפשפש להתא לצד צפון וחוזר ונכנס מהתא להיכל והולך בחלל ההיכל עד שמגיע לשער הגדול מה לו לדרך עקלקלות מתחילה כשנכנס לפשפש משם היה לו ליכנס להיכל ובשלמא אם היה הפשפש כנגד התא כנראה מדברי הראבי"ה ז"ל ניחא דעל כרחו כנס מהפשפש לתא תחילה כי הפשפש הוא פתח התא ולא פתח ההיכל אבל אי הפשפש הוא לפני' מעובי הכותל סמוך לשער הגדול א"כ הפשפש הוא שער ההיכל א"כ יכנס ממנו להדיא להיכל וי"ל לדעתו שהפשפש לא היה פתוח להיכל אלא לאותה חקיקה שבכותל שממנה נכנס לתא ואל תתמה על זה שגדולה מזו מצינו להראב"ד ז"ל בהשגות שם בפ"ד מהל' ב"ה דין י"א שסובר שהפשפש היה פתח קטן כעין חלון שמכניס זרועו בה ופותח פתח התא המזרחי ע"ש ודו"ק. הנה מ"ש הר"ש ז"ל שהיה מקצת חללו כנגד עובי ההיכל כן הוא שהרי התא האחרון שבשורה עם המונח היה אוכל ו' אמות באולם א"כ היה אמה א' מחללו באולם וא"כ הוי מקצת חללו כנגד עובי ההיכל והשאר היה כנגד חלל ההיכל ודו"ק:

הר"ש בד"ה נטל הכהן את המפתח וכו' : שבצפון השער הגדול וכו' ואף בבנין יחזקאל מונח וכו' וא' להיכל כדבריהם וה' פתחים לו עכ"ל

כצ"ל ומ"ש ואף בבנין יחזקאל ה' אמות מונח לפני התא האחרון הוא מביא ראיה למ"ש אלא א' מהם למסיבה ששם באותו מונח היה פתח התא למסיבה כו שביאר הר"ב ז"ל לקמן ודו"ק:

בד"ה חמשה ע"ג חמשה וכו' : ולפי החשבון הנראה צריך רבינו מנחם ג"כ ליתן שבעה עשר אמה וכו' כצ"ל נ"ל והוא כפירש"י ז"ל שם ביחזקאל סי' מ"א שנתן אורך לכל אחד מהתאים י"ב אמות ולכותלו ה' אמות ע"ש ועוד נ"ל שאין להגיה הספרים אלא העיקר הוא ליתן ששה עשר אמה בין אורך התא וכותלו כי מה שנתן רש"י ז"ל שבעה עשר אמה לתא וכותלו הוא דוקא בתאים שלעתיד שיהיה ארכו של היכל תשעים אמה חוץ מבית החליפות כמפורש שם בפירש"י ז"ל על וארכו תשעים אמה ע"ש ולכך פירנס התשעים אמה לה' תאים וכותליהם ולמונח שיעלה לכל תא עם כותלו שבעה עשר אמה אבל בבית שני שלא היה ארכו של היכל לבד מבית החליפות רק פ"ד אמה שהרי האולם היה י"א אמה וכותלו ה' אמות כשתפרנס הפ"ד לה' תאים וה' כותלים ששה עשר

לכל א' יעלה פ' אמות ונשאר ד' אמות או הם מונח או כותל ודו"ק:

בא"ד: ויהונתן כך תירגם חד עשירי בסידרא וי"א וי"א תלת סידרי בזה ע"ג זה וכו' כצ"ל נ"ל ור"ל הי לכל סדר דהי כי היקף ג' רוחות הן י"א תאים וכן לסדר השני שעל גביהן וכן לסדר השליש שעל גביהן י"א סך הכל ל"ג ודו"ק:

בד"ה ובקרן מזרחית וכו': כבר פירשנו לדבריהם וכו' פתח א' דרך הצפון ופתח א' לדרום וכו' כצ"ל:

בד"ה התחתונה: התא התחתונה חמש רוחב וכו' והא דנן לקמן כותל ההיכל שש והתא שש כו' עיין להתוס' ביומא בפ' הוציאו לו דף נ"ב מ"ש בזה והנה מבואר מפי' הר"ש ז"ל שמפרש שהתאים כולן היו באותו מקום הנקרא תא והיו בשורה א' לארכו ושל צד צפון היו סדורים ממזרח למערב בשורה א' זו אצל זו ה' תאים ועל גביהן ה' אחרות אמצעיות ועל גביהן ה' אחרות עליונות היו לצד צפון ולצד מערב היו סדורים מצפון לדרום באותו מקום הנקרא תא ג' תאים זו אצל זו ועליהן ג' אחרות אמצעיות ועליהן שתיים אחרות עליונות והא דתנן התחתונה חמשה ורובד ששה וכו' קאי אתאים שזכר ולעולם הכתלים דהיינו כותל מסיבה וכותל התא וכותל ההיכל היו סתומים ואטומים וכן רש"י ז"ל ביחזקאל סי' מ"א מפרש כן כמו שמבואר במ"ש ואומר אני שהתאים שבצפון ושבדרום סידרן שכל א' וא' ארכו י"ב אמה וכו' ע"ש וכן הוא דעת התוס' שם בפ' הוציאו לו דף נ"ב ע"ש וכן נראה ג"כ דעת הראב"ד ז"ל בהשגות שם בפ"ד מהל' ב"ה דין ט' ונראה שם מדבריו שהתאים היו גבוה ו' אמות והנה מ"ש שם והנה מה שחשבו וכו' והתא שש וכותל ההיכל שש הוא למעלה מן האוטם ע"ש דס"ל כדעת התוס' בפ' הוציאו לו וע"כ דס"ל נמי כדעת התוס' דהאוטם היה עביו שבע דאי לא תימא הכי איך מתקיים למעלה מן האוטם וכותל ההיכל שש ודו"ק. אבל הרמב"ם והרע"ב ז"ל יש להם דעה אחרת בצורת אלו התאים כמבואר בדבריהם ודעתם ז"ל הוא שהכותלים שהיו לצד צפון ולצד דרום התאים ולצד מערב כולם היו חלולין ואותן חללים הן הן התאים ואורך הכתלים הן הן אורך התאים והרי ארכן שוין אבל ברחבן אינן שוין וסדרן כך הן כי הה' תאים שבצד צפון ארכן הן ממזרח למערב שוין הן בארכן אבל ברחבן אינן שוין ורחבן הן מצפון לדרום סדורים זו אצל זו ועל גביהן חמש אמצעיות ועל גביהן ה' עליונות וכן לצד דרום ולצד מערב היו ג' תאים ארכן מצפון לדרום שוין הן בארכן אבל לא ברחבן ורחבן ממערב למזרח סדורים זו אצל זו ועל גביהן ג' אמצעיות ועל גביהן ב' עליונות ולשיטה זו בהכרח צריך לפרש הא דתנן התחתונה חמש ורובד שש וכו' דלא קאי אתאים דאי קאי אתאים הוה משמע

שכל התאים של דיוטא תחתונה היו שוין ורחבן והיו רחבן של כל אחת ואחת מהן חמש וכן של דיוטא האמצעי היו שוין ברחבן שכל אחת ואחת מהן שש וכן של הדיוטא עליונה היו שוין ברחבן של שבע שבע וזה אינו שהרי חלל התא שבחלל כותל המסיבה כל חללו עם כותליו לא היו אלא חמש ותא המסיבה שלש ותא שבחלל כותל התא עם כותליו אינם אלא חמש ותא שבחלל כותל ההיכל עם כותליו שש ונמצא שאין שוין ברחבן ויש בהן תא המכונה בשם תא שש וכן בדיוטא השניה ובדיוטא השלישית על כן הוכרח לפרש הא דתנן התחתונה חמש ורובד שש לא קאי אתאים אלא מילתא באנפי נפשה היא וקאי אגזוזטראות המקיפות כל ההיכל מבחוץ לכותל המסיבה והן הן היציעים דקאמר קרא אבל ק' לזה איך אפשר לומר דהיציעים דאמר קרא הן הן הגזוזטראות המקיפות לכותל המסיבה והרי כל כותל המסיבה כל עביו אינו אלא חמש תן לחלל לתא שבתוכו לפחות אמה תן נמי לפחות אמה א' לכותל שבפנים נשאר שלש אמות לכותל מבחוץ הרי הן כלים בג' מגרעות אמה א' לתקרת התחתונה ואמה שנית לתקרת האמצעית ואמה שלישית לתקרת העליונה א"כ נשאר בלא כותל וי"ל דהעליונה לא היתה לה תקרה כיון שאין על גבה עוד יציע ועי"ל שאלו הגזוזטראות היו למעלה מגובה התאים ושם היה הכותל עביו חמש סתום ואטום אבל מ"מ ק' לרבינו ז"ל שמפרש דיציע דקרא לא היינו תא אלא גזוזטרא דמוכח שם בר"פ המוכר את הבית דיציע הוא צלע הוא תא ע"ש. ויש ליישב וא"ת מ"מ מה הכריחו לרבינו ז"ל לפרש התאים כמו שפי' והוצרך לדחוק ולפרש הד דתנן התחתונה חמש וכו' לא קאי אתאים דסמיך ליה אלא מילתא באנפי נפשא היא דלא כפשטא דמתני' ולמה אינו מפרש כפירש"י והר"ש והתוס' ז"ל שהיא הדרך הנכונה והסלולה בפשט מתני' וי"ל דרבינו ז"ל לא ניחא לפרש הא דתנן התחתונה חמש וכו' דקאי אתאים משום דק"ל הא דתנן לקמן כותל ההיכל שש והתא שש שבאיזה דיוטא איירי אי בדיוטא התחתונה איירי מאי והתא שש והא שם לא היה התא אלא חמש כדתנן הכא התחתונה חמש ואי בדיוטא האמצעית איירי דשם היה התא שש בשביל המגרעת א"כ איך קתני כותל ההיכל שש והא שם לא הוי אלא חמש שכבר נגרע ממנו אמה וכבר נתחבטו התוס' בקושיא זו שם בפ' הוציאו לו דף כ"ב ע"ש מה שנדחקו ליישב בזה וכן שם בר"פ המוכר את הבית זהו שהכריחו לרבינו ז"ל לפרש הא דתנן התחתונה חמש וכו' דלא קאי אתאים אלא מילתא באנפי נפשא היא וקאי אגזוזטראות שהיו מקיפות כותל המסיבה אבל התא הנקרא בשם תא היה שש בכל השלש דיוטות ומפני זה נ"ל זהו שהכריחו לרבינו ז"ל שאינו מפרש צורת התאים כפירש"י ז"ל שא"כ היה צריך לעשות מגרעת בכותל ההיכל ולא הוו השלש דיוטות שוות זו לזו ברחבן אבל

לצורה שפי' רבינו ז"ל אין צריך למגרעות והבן אבל לפי צורה זו שפי' רבינו ז"ל קשה להבין הא דתנן ובקרבן מזרחית צפונית היו ה' פתחים וכו' וא' למסיבה וא' לפשפש וא' להיכל וז"ל רבינו ז"ל ומ"ש וכן לפשפש אחד ר"ל לתא שיש בו הפשפש הצפוני שבו נכנסים להיכל וזהו הפתח שהיה בדרומו של תא שהיה לו ה' פתחים והתא הזה הוא היה בשורה אמצעית מהתאים והוא שע"ג המסיבה עכ"ל כצ"ל ודבריו קשים להבינם והתי"ט ז"ל נלאה ליישבם עש"ב ונלע"ד דרבינו ז"ל מתני' קשיתיה דקתני וג' פתחים היו לכל א' וא' וכו' ותו לא בשלמא דיוטא תחתונה ודיוטא עליונה איכא למימר ג' פתחים ותו לא דיוטא התחתונה א' מן הימין וא' מן השמאל וא' על גבה ודיוטא עליונה א' מן הימין וא' מן השמאל וא' מתחתיו לדיוטא אמצעית אבל על גבה אין צריך כיון שאין עוד תאים על גבה למאי בעינן להו אבל דיוטא אמצעית ע"כ יש בה ד' פתחים א' מן הימין ואחד השמאל וא' על גבה לדיוטא עליונה וא' מתחתיו לדיוטא תחתונה ואיך מתני' פסיק ותני וג' פתחים היו לכל א' וא' וכו' דמשמע אף לדיוטא אמצעית לכך מפני זה מפרש רבינו ז"ל הא דתנן ובקרבן מזרחית צפונית היו ה' פתחים וכו' וא' למסיבה וא' לפשפש וא' להיכל איירי בדיוטא אמצעית והא דקתני וא' למסיבה ר"ל לתא שתחתיו ונקט למסיבה לסימנא בעלמא נקטיה שהיה לו שם פרטי וה"ה לכולהו שהיו בדיוטא אמצעית והא דקתני וא' לפשפש כלומר לתא שיש בו הפשפש כמ"ש רבינו ז"ל כאן בפי' המשנה ושם בחיבורו וכאילו אמר לתא שבשמאלו אלא בשבילה הא האחרון שבשורה שהיה לו פתח לפשפש נקטיה מתני' וכן הא דתני וא' להיכל הוא בשביל התא האחרון שלו לבדו היו ה' פתחים והא דקתני מתני' ובקרבן מזרחית צפונית היו ה' פתחים וכו' נקטה קרבן מזרחית צפונית לאפוקי קרבן מערבית צפונית ששם לא יצדק לומר א' לפשפש וא' להיכל ששם לא יש לא פשפש ולא היכל כי שם בית קדשי הקדשים ולכך נקטה ובקרבן מזרחית צפונית היו ה' פתחים וכו' והא דנקטה ה' פתחים הוא בשביל התא האחרון ושיעור מתני' כך הוא ובקרבן מזרחית צפונית בדיוטא האמצעית יש בהן שיש לו ה' פתחים אבל לפחות לכל א' וא' יש לו ד' פתחים בשביל הפתח שתחתיו כדתני מתני' וא' למסיבה והנה התא הזה שיש לו ה' פתחים הוא התא האחרון שבחלל כותל ההיכל שהיה לו הפשפש כנגד אותו חלל שהפשפש פתח לאותו תא ושם באותו תא לשמאלו היה לו פתח להיכל וכן מוכיחין דברי רבינו ז"ל שם בפ"ד מהל' ב"ה דין ו' שכתב וז"ל ושבצפון בו נכנסין ומהלך בין ב' הכתלים עד שמגיע למקום פתוח לקדש משמאלו ונכנס לתוך ההיכל וכו' עכ"ל והנה אע"ג ששני פתחים אלו לפשפש ולהיכל לא היו אלא לתא שבדיוטא תחתונה מ"מ מכניס אותם ג"כ לתא שעל גבה כיון שיש לו

פתח ליכנס בו לתא שתחתיו שיש לו ב' פתחים אלא וזה התא שתחתיו לא יש בו כי אם ד' פתחים א' לימינו וא' ע"ג וא' לפשפש וא' להיכל זהו מה שנ"ל ליישב לדעת רבינו ז"ל לפי חומר הנושא ודע הא דתנן ומסיבה היתה עולה מקרן מזרחית צפונית לקרן צפונית מערבית וכו' לדעת רבינו ז"ל לאו היינו דתנן לקמן כותל המסיבה חמש והמסיבה שלש דלדעת רבינו ז"ל הן הן עצמן התאים אלא מסיבה זו דקתני מתני' היתה עולה וכו' היא מסיבה אחרת בע"א לכך הרע"ב ז"ל דאזיל בשיטת רבי' ז"ל פי' בע"א במסיבה זו שהיתה עולה שכתב ומסיבה כעין מחילה ומערה וכו' ודו"ק:

בד"ה היה מהלך בדרום וכו' : שם היו פשפושין וכו' ושתיים כנגדן בעלייה וכו'. הא דהוצרכו שנים אלו בעלייה פשפושין ופרוכות להבדיל בין עליית קדשי קדשים ובין עליית ההיכל משא"כ כנגדן למטה שלא היה אלא פרוכות ועיין להתי"ט מ"ש בזה:

בד"ה ולולים ארובות וכו' : וכדי שלא יזונו עיניהם מזיו השכינה וכו'. אבל הרע"ב ז"ל כתב כדי שלא יהנו בראיית בית קדש הקדשים ולפי' הר"ש ניחא הא דתנן לעיל בספ"ג שבהן פרחי כהונה עולין ורואין את העטרות אבל לפי' הרע"ב ז"ל ק' ואפשר שלא יש איסור אלא בנוי הבנין עצמו ודו"ק:

בד"ה האוטם ו' אמות: המפתן גבוה מהארץ ו' אמות בבנין אטום חומה סתומה וכו'. אבל הרמב"ם ז"ל מפרש בפירושו וז"ל ואוטם הוא בנין אטום שבונים בגוף הקרקע יסוד ועליו מעמידים הכתלים עכ"ל והנה הר"ש ז"ל לא ניחא ליה בהאי פירושא מפני שאם האוטם הוא יסוד ומובלע בקרקע לא הוה התנא למנותו בכלל רום ההיכל והנה רבינו ז"ל שם בחיבורו הגדול בפ"ד מהל' ב"ה דין ג' כתב וז"ל כמו גובה ו' אמות אטום סתום כמו יסוד לו וכתב עליו מרן ז"ל שם יש לדון בדבריו לומר שסובר שלא היה האוטם הזה מובלע בקרקע וכדברי הר"ש עכ"ל וכתב עליו התי"ט ז"ל וז"ל ואני תמיה עליו שא"א שדעת הרמב"ם כדברי הר"ש שהרי בפ"ו כתב המקדש כולו לא היה במישור וכו' ומונה והולך המעלות שממקום למקום במעלה ההר ומסיים שהאולם וההיכל כולו בשוה וכו' ולא ידעתי מאי קא מתמה דקושט' הוא שקרקע האולם וההיכל כולו בשוה אלא שהמפתן הזה היה מפסיק ביניהן כמו מחיצה והראיה שצריכין מעלות באולם לעלות בהן למפתן ומורדות בהיכל לירד בהן מהמפתן אלמא שקרקע האולם וההיכל היה כולו בשוה והא דלא תני הני מעלות במתני' כדתני הנך משום דלא תני מתני' אלא מעלות דהוה מצד שיפוע ההר אבל הני מעלות דלא הוו אלא כדי לעלות מהאולם למפתן ולירד להיכל שהן ע"י בנין שהרי האולם וההיכל היו שוין במישור לא תני כיון דתני הואטם שש ממילא ידעינן

דהיו לו מעלות ומורדות ודו"ק. והתי"ט ז"ל כתב לכן נ"ל שהאוטם הזה הוא ג"כ אל האולם והן הנה הי"ב מעלות שמעזרת ישראל אל האולם רום מעלה חצי אמה נמצא כל הגובה שש והוא האוטם וא"ת א"כ שזה הוא האוטם מה בנין שייך בו שהרי גבהו של ההר עצמו הוא זה וכו' וזאת היא שתהיה סברת הרמב"ם ז"ל ג"כ והיינו דדייק בחיבורו לכתוב כמו יסוד לו לפי שבאמת אינו יסוד ממש שהרי אל העבר מזה נראה על פני הארץ וכו' ע"ש ולי נראה דלעולם זה האוטם הוא יסוד טמון בגוף הקרקע כפשט דבריו בפירושו ששם סביבות ההיכל חפרו עומק ו' אמות ובנו שם יסוד כדרך כל היסודות של בנין אלא כיון שהאולם היה מקיף לו מבחוץ שהיה שוה לו והיה נראה אל העבר מזה על פני הארץ כמ"ש התי"ט ז"ל לכך כתיב רבינו ז"ל בחיבורו כמו יסוד לו ובזה ניחא מה שנמנה בכלל רום ההיכל כיון שהיה נראה אל העבר מזה ודו"ק. עוד נ"ל לפרש דהאוטם לא היה יסוד טמון בגוף הקרקע כדעת ז"ל ולא היה ג"כ מפתן גבוה בבנין אטום חומה סתומה וצריכין לו מעלות ומורדות כדעת הר"ש ז"ל אלא היה מכלל כותל ההיכל וכינו זה השיעור של גובה ו' אמות מהכותל בשם אוטם מפני שהיה עביו שבע אמות אבל למעלה ממנו לא היה אלא ו' אמות כדעת התוס' בפ' הוציאו לו ושם בר"פ המוכר את הבית שאותה אמה היתה מגרעת ראשונה לתאים ולכך נקרא אוטם ולפ"ז היה גובה התא שש אמות ואע"ג שבבנין שלמה כתיב חמש אמות קומתו בבנין של בית שני היה שש אמות וכ"ה דעת הראב"ד ז"ל שם בהשגות בפ"ד מהל' ב"ה דין ט' ע"ש ודו"ק:

בד"ה אמה כיור: ציורין וצורה באמה א'. עכ"ל אפשר שנתכוון ליפ' הרע"ב ז"ל ע"ש או נתכוון לפי' הראב"ד ז"ל שם בהשגות בפ"ד מהל' ב"ה דין ג' ע"ש אבל הרמב"ם ז"ל שם ובפירושו מפרש בע"א ע"ש:

בד"ה ואמתים בית דלפה: מקום עשו שם אם ידלף הבית יקלח לחוץ וכו'. הוא כפי' הראב"ד ז"ל שם ע"ש אבל הרע"ב ז"ל מפרש בע"א ע"ש:

בד"ה ר' יהודה וכו': ארבע והרי מאה הס"ד וכצ"ל:

שם: ואמה טרקסין. כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' ב"ה דין ב' וז"ל בבית ראשון היה כותל מבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים עביו אמה וכיון שבנו הבית שני נסתפק להם אם עובי הכותל היה ממדת הקדש או ממדת קדש הקדשים ולפיכך עשו קה"ק עביו ב' אמה תמימות ועשו הקדש מ' אמה תמימות והניחו אמה יתירה בין הקדש ובין קה"ק וכו' ותימא דזהו מאי דהוה אסיק אדעתיה הש"ס שם בפ' הוציאו לו דף נ"ב דקאמר מ"ט אילימא משום דכתיב וכו' ולא ידעי' אמה טרקסין אי מהני עשרין אי מהני ארבעין ודילמא לא מהני עשרין ולא מהני ארבעין וחלל א' קא חשיב כותלי' לא קא חשיב תדע וכו'

ואסיק אלא קדושתיה אי כלפנים אי כלחוץ וכו' ע"ש וא"כ איך רבינו ז"ל כדאסיק אדעתיה ולא כמסקנא והרע"ב ז"ל כתב וז"ל ולא הכריעו בו חכמים אי קדושתיה כקדושת פנים או כקדושת חוץ לפיכך וכו' וכ"ה לשון הסמ"ג והיינו כמסקנא דהש"ס ומרן ז"ל ציין על דברי ז"ל הירושלמי דנראה שמם דהספק הוא במדה מ"מ הא הש"ס דילן דחי ליה ואוקי דהספיקא הוא בקדושתיה ומ"ט שביק הש"ס דילן ונקיט כהירושלמי וצ"ע וז"ל רבינו ז"ל בפירושו ונולד להם ספק בבית שני על עובי כותל הטרקסין אם היה נכלל עם המ' של היכל ויהיה רוחב הפרוכת מכותל מערבי כ"א אמה או היה מכלל קה"ק ותהיה שפת הפרוכת בשליש בצמצום ולפיכך נתנו עובי הכותל מחוץ למידת ההיכל וקה"ק נותנין עליו פרוכת מבפנים ופרוכת מבחוץ והיה הטרקסין בין שתי הפרוכות והיה בין שתיהן אמה וכו' עכ"ל. ודבריו מגומגמין וצריכין ישוב אי כדבריו בחיבורו אי כמסקנ' הש"ס ונ"ל דה"פ שרבינו ז"ל כתב בתחילה שזה הכותל הנקרא טרקסין היה בו פתח ועליו פרוכת א' נמצא שהפרוכת היה חוץ לאמה טרקסין לכך כתב אם היה נכלל עם המ' של היכל יהיה רוחק הפרוכת מכותל מערבי כ"א אמה דהיינו כ' של בית קה"ק ואמה טרקסין שהיא מכלל ההיכל ועליה הפרוכת ואם אותה אמה היא מכלל קה"ק תהיה הפרוכת בשליש בצמצום דהיינו בסוף כ' אמה והשאר מבואר ודו"ק:

הר"ש בד"ה והאולם עודף וכו' : שכן שלמה עשאו ק"כ גבוה כדכתיב בדברי הימים וכו'. נראה שסובר כדעת הרד"ק ז"ל שם שמפרש הא דכתיב והגובה מאה ועשרים לא קאי אלא האולם ע"ש ועיין להתי"ט ז"ל ביומא בר"פ הוציאו לו:

בא"ד : כל שכן בני הגולה שהרימו היכל ק' וכה שעו באולם ושוב נדבק בכותליו וכו' כצ"ל :

בד"ה צר מאחוריו ע' אמה ורחב מלפניו ק' אמה. עכ"ל והוא משום דכותל האולם לא היה מעדיף לצד רוח דרום וכן לצד רוח צפון אלא דוקא על פני המזרח וכ"ה דעת רש"י ז"ל שם ביחזקאל סי' מ"א וכ"ה דעת הראב"ן ז"ל בהשגות שם בפ"ד מהל' ב"ה דין ו' אבל הרמב"ם ז"ל שם סובר שעובי כותל האולם היה מקיף ג"כ לרוח דרום וצפון וכ"ה דעת הרע"ב ז"ל ועיין להתי"ט ז"ל:

הדרן עלך פ' פתחו של היכל

כל העזרה פרק חמישי

שם: וי"א אמה לאחורי בית הכפורת. כתב הרע"ב ז"ל וי"א אמה וכו' עד הכותל מערבי של עזרה היה י"א אמה של חלל עם עובי הכותל וכו' אבל רש"י ז"ל שם בפ"ק דיומא דף ט"ז ע"ב כתב מקום פנוי לאחורי בית הכפורת בין כותל התא לכותל עזרה משמע די"א אלו הן חלל לבד מעובי הכותל ודו"ק:

שם: ומן השלחנות וכו'. דע כי השלחנות שמנה הן מונחין בשני סדרים בכל סדר ארבע שלחנות והן שתי שורות זו אצל זו מונחין ברוחב עזרה מצפון לדרום בכל שורה ארבע זו אצל זו ולא כמו שנדפס בצורות תבנית הבית שעשו שתי שורות של ארבע ארבע מונחין זו אצל זו באורך הבית ממזרח למערב ונמצא שהן מצפון לדרום ארבע שורות של שתיים שתיים זו אצל זו אלא כמ"ש שהן שתי שורות זו אצל זו בכל שורה ארבע זו אצל זו ברוחב הבית מצפון לדרום כדמוכח מפירש"י ז"ל שם בפ"ק דיומא דף ט"ז ע"ב וז"ל בד"ה רובא דמזבח וכו' ומקום ארבע שולחנות זו אצל זו אינו פחות מארבע והן היו שמנה שלחנות וכו' נתונות ארבע בראש ארבע נמצאו ארבע זו אצל זו ברוחב וכן מוכח נמי מדברי הרמב"ם ז"ל שם בפ"ה מהל' ב"ה דין י"ד שכתב מקום השלחנות שמנה אמות ואם הוא כאשר נדפס בצורה שלא היו אלא שתי שלחנות זו אצל זו איך הוא נותן להם מקום שמנה אמות לכל שלחן ארבע אמות זה לא יתכן אלא עכ"ל כמ"ש שהיו הארבע שלחנות זו אצל זו מצפון לדרום דהשתא לא הוי לכל שלחן אלא שתי אמות ומה שנדפס בצורות של תבנית הבית שתי שורות של ארבע ארבע לאורך הבית ממזרח למערב הוא מפני קוצר רוחב הדף עשו כן ודו"ק נ"ל:

שם: והמותר בין הכבש ולכותל וכו'. עיין מ"ש בזה בר"פ המזבח.

שם: שש לשכות היו בעזרה וכו' שבצפון לשכת המלח וכו' שבדרום לשכת העץ וכו'. כ"ה הנוסחא בספרי' שלפנינו אבל התי"ט ז"ל כתב שיש לגרוס איפכא וה"ג שבדרום לשכת המלח וכו' שבצפון לשכת העץ וכו' דהכי מייתי לה רפ"ק דיומא דף י"ט וכן העתיק הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' ב"ה וכן אתה מוצא ג"כ בשערים שבהר הבית ושבעזרה ששנויין שבדרום ברישא וכו' נראה שרצה להכריח דמה ראייה לשבש הגי' שבכאן ולסמוך אההיא דיומא ודילמא איפכא לכך כתב דהרמב"ם ז"ל כן העתיק כגי' דיומא וכן אתה מוצא וכו' ולי נראה דאין אתה יכול לשבש הגי' דיומא שהרי התם אמר רב פפא שתי לשכות היו לו לכ"ג אחת לשכת פרהדרין ואחת לשכת בית אבטינס א' בצפון וא' בדרום והכריח דאחת היתה לו בצפון מהאי מתני' דקתני שש לשכות היו בעזרה וכו' שלש בצפון לשכת העץ וכו' אבא שאול אומר לשכת כ"ג היתה וכו'

ואח"כ הכריח שהיתה לו אחת בדרום מהא דתנן ז' שערים היו בעזרה וכו' שבדרום שער הדלק שני לו שער הקרבן שלישי לו שער המים וכו' ותנא חמש טבילות וכו' וכולן בקדש על גג בית הפרוה חוץ מזו שהיתה בחול ע"ג שער המים ובצד לשכתו היתה אלמא לשכה היתה לו בדרום שהרי שער המים בדרום היה ואי גרסי' שבדרום לשכת העץ וכו' הווי שתייהן בדרום אלא ע"כ דגרסינן שבצפון לשכת העץ וכו' ושם נסתפק רב פפא אי לשכת פרהדרין היא לשכת העץ שהיתה בצפון ולשכת בית אבטינס בדרום בצד שער המים או לשכת בית אבטינס היא לשכת העץ שהיתה בצפון ולשכת פרהדרין בדרום בצד שער המים ע"ש והרמב"ם ז"ל שם בסוף פ"ה מהל' ב"ה כתב שלשכת פרהדרין היא לשכת העץ שהיתה בצפון נראה שסובר הא דקאמר בגמרא אלמא לא מטרחי' ליה טפי דאי צדוקי הוא לפרוש וכו' דקושטא הוא ולא דחייה הוא מדלא קאמר כהאי לישנא וכו' ודילמא מטרחי' ליה טפי וכו' ועוד מדקאמר ותדע דאלת"ה ודו"ק וא"ת מאי מספקא לי' ר"פ התם אי וכו' הא לשכת העץ הא לשכת בית אבטינס היתה עליה כדתנן בריש תמיד ומתני' קתני הכא וגג שלשתן שוה שקרוי אחד לשלשתן י"ל שכותלי לשכת הגזית ולשכת הגולה היו גבוהין הרבה עד שהיו שוין לכותלי עליה בית אבטינס והיה גג שלשתן שוה או אפשר שמקום שנבנה בו עלייה זו היה עמוק ועשו אכסדרא שם עד שהייתה שוה לקרקע לשכות אלו ובנו כותלי העלייה שוה לכותלי שתי לשכות אלו או אפשר להאי סברא דאמרי' דלשכת בית אבטינס היא לשכת העץ איכא למימר אע"ג שקרוי שלשתן שוה מ"מ למעלה מן הקרוי היה שם עליה ודו"ק:

שם: לשכת הגזית שם היתה סנהדרי גדולה של ישראל יושבת וכו'. כתב הרמב"ם ז"ל בפירושו וז"ל וכן נתבאר בגמרא יומא שלשכת הגזית חציה קדש וחציה חול ויש לה שני פתחים א' פתוח לקדש וא' פתוח לחול ושחציה לחול הוא לצד מערב ובאותה המחצה יכולין לשבת לפי שכבר ביארנו שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד עכ"ל וצ"ל שהפתח הפתוח לחול היה פתוח לצד צפון סמוך למערב והפתח הפתוח לקדש היה פתוח לצד דרום סמוך למזרח והא דלא עבדו איפכא משום דבעי' סנהדרין סמוכה למזבח והנה יש לחקור איך לשכת הגזית שהיתה בעזרת ישראל שלא היה רחב כי אם י"א אמה היה חציה של צד מערב מחזיק ע"א סנהדרין כחצי גורן עגולה ושני סופרים ובעלי דינין וחציה האחר של צד מזרח שהיו מתקבצין שם כל בית אב לפייס וג"כ שם מתקבצין לקרות את שמע א"כ לשכה גדולה היא עד מאד ואיך היה מספיק לה י"א אמות של רוחב העזרה ועוד שהיתה סמוכה בצדה שם לישכת הגולה וליכא למימר שלשכות אלו היו נמשכות ג"כ לעזרת כהנים שהרי לראב"י היתה עזרת כהנים

גבוהה מעזרת ישראל שתי אמות וחצי ועוד דרוחב הב' אמות שהן כ"ב אמות לא יספיקו לכל ונ"ל זה דלשכות אלו היו בעזרה בצד צפון וצד דרום שכנגד כותלי ההיכל דהיינו לצד צפון מצד כותלי המסיבה ולצד דרום מצד כותלי הורדת המים כי עזרת ישראל היתה מקפת כל ההיכל מד' רוחותיו ושם הרבה ריוח יש בין באורך בין ברוחב להחזיק את כל אלה והותר כי ההיכל שהיה באמצע העזרה היה שם רחבו מן הצפון לדרום ע' אמה נשאר מקל"ה אמות שהיה אורך העזרה מצפון לדרום ס"ה אמות חציין לצד צפון וחציין לצד דרום נשאר רוחב לכל רוח ל"ב אמות וחצי גם יש ריוח באורך לרוחב זה באורך פ"ד אמות ודי למבין וצ"ל שהפתח שהיה לחול היו עולות לו במעלות או היה בשיפוע שהרי שם העזרה היא גבוהה כגובהו של אולם עוד אפשר לומר דלשכות אלא היה מחילות דומיא דלשכת הפרוה ולשכת המדיחין שהיו מחילות כמ"ש התוס' שם בפ"ג דיומא דף ל"א בד"ה וכולן בקדש ע"ש. ואפשר דלשכת המלח נמי היתה מחילה כדאינך שכל השש לשכות אלו שבעזרת ישראל היו כולן מחילות ובזה ניחא דלא קתני מתני' שמנה לשכות שם כדחשיב הרמב"ם ז"ל שם בפ"ה במל' ב"ה דלא חשיב מתני' אלא הני דהוו מחילות אבל אינך תרתי לשכת פינחס המלביש ולשכת עושי חביטין שלא היו מחילות כדמשמע ממתני' דפ"ק דקתני שבמזרח שער ניקנור ושתי לשכות היו לו אחת מימינו וא' משמאלו לא קא חשיב והשתא דאמרי' דלשכות אלו היו מחילות ניחא דיכולים להרחיב כפי הצורך וצ"ל לפ"ז שפתח שהיה לה לקדש היו עולין לו ע"י מסיבה ודו"ק:

שם: אבא שאול אומר לשכת כ"ג. כתב הרע"ב ז"ל והיא לשכת פרהדרין דתנן בריש יומא ז' ימים קודם יוה"כ וכו' איכא למידק כיון דלשכה זו היתה בעזרת ישראל איך כ"ג היה ישן בה והא אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד וי"ל שלא היה לה פתח לקדש אלא לחול ושוב ראיתי שכתב כן התי"ט ז"ל והא דהיתה של עץ ולא חששו לאיסור לא תטע לך כל עץ עיין מ"ש בזה בחידושי בפ"ק דתמיד ועיין מ"ש כאן התי"ט ז"ל:

הדרן עלך פ' כל העזרה. וסליקא מסכת מדות

חידושי רבינו על מסכת תמיד שציינ עליהם בחידושינו למדות

תמיד דף כ"ה ע"ב: המפרש בד"ה כיפה וכו': שנים מהם בנויות בקדש ובעזרה ושנים בחול בהר הבית ובית המוקד בנוי חציו בקדש וכו'. מפירושו מוכח שבית המוקד עצמו היה חציו בנוי בקדש בעזרה וכן מבואר מפירש"י רפ"ק דיומא דף ט"ו ע"ב וז"ל שנים בקדש ושנים בחול של בית המוקד מקצתה בנויה בתוך העזרה מקודשת ומקצתו בחול עכ"ל וכן היא דעת הרע"ב ז"ל בפ"ק דמדות משנה ו' אבל הרמב"ם ז"ל שם בפ"ה מהל' ב"ה דין ט' וז"ל ובית גדול היה בצד עזרה בצפונה מבחוץ בין העזרה והחיל וכו' וד' לשכות היו בה שנים קדש ושנים חול וכו' מוכח מדבריו שבית המוקד לא היה בנוי ממנו כלל בעזרה אלא היה בצד העזרה בין העזרה והחיל ונראה שלא היה גורס במתני' דמדות שנים בקדש ושנים בחול דגירסא זו מוכחת כפי' רש"י והמפרש אלא היה הוה גורס שנים קדש ושנים חול כלשונו בחבורו וכן נראה מדבריו שם בפירוש המשנה שכתב ולפי שהיו אלו הארבעה לשכות שנים מהם והם מצד העזרה קדש ושנים חול וכו' וכן הא דתני בתוספתא בפרק שני דמעשר שני בנויה בקדש ובחול ופתוח' לקדש ולחול כגון בית המוקד וכו' לאו למימרא דבית המוקד היתה בנויה בקדש ובחול אלא ר"ל כגון בית המוקד שהיה בה קדש וחול ופתוחה לקדש ולחול ולדוגמא בעלמא נקט כגון בית המוקד ומהתימא ממרן ז"ל שם שכתב פירש"י על דברי רבינו כנראה כאלו הם דעת א' ואינו דחלוקים הם הרבה בפירושם כמ"ש ונראה דהכריחו לרבינו לומר שבית המוקד לא היתה בנויה כלל בעזרה הוא משום דקתני מתניתין מוקף רובדים של אבן וזקני בית אב ישנים שם ואי הוה חציו בעזרה איך היו ישנים שם והא אפי' ישיבה בעזרה אסור. והנה המפרש נדחק בזה וכתב דמוקף לאו דוקא אלא אותו בית המוקד שבנוי בחול היה מוקף רובדין של אבן וכו' ולדעת רבינו ניחא שבית המוקד לא היה כלל בעזרה ולכך היו ישנים וכו' שדוקא שתי לשכות היו קדש שקדשו אותם בית דין וכן ראיתי להר"ש ז"ל בפ"ק דמדות שכתב כן וז"ל בית המוקד היה כולו בחול שכן זקני בית אב ישנים שם אלא הלשכות שלו חציו בחול וחציו בקדש עכ"ל. ובזה ניחא נמי דלא תיקשי מה שהקשה המפרש כאן כיון שעל מקום גבוה היה בנוי בית המוקד אי"כ הרי חול דגגין ועליות לא נתקדשו דקדושת לשכות אלו לא באו מקדושת עזרה כדי שנאמר דגגין ועליות לא נתקדשו שהרי לא היו בעזרה אלא קדושתם הן שקדשו אותם ב"ד מתחלה כמו שקדשו העזרה עוד נראה שהכריחו נמי הא דתנן בפרק בתרא דמדות כל העזרה היתה אורך קפ"ז על רוחב קל"ה וקא מפרש מן הצפון לדרום קל"ה מן הכבש ולמזבח ס"ב מן המזבח ולטבעות ח' אמות מקום הטבעות כ"ד מן הטבעות לשולחנות ארבע מן השולחנות ולננסיין ארבעה מן הננסיין לכותל העזרה ח' אמות והמותר בין הכבש ולכותל ומקום הננסיין והעתיקה שם בפ"ה מהל' ב"ה דין י"ג ולא קא חשיב נמי חצי של בית המוקד שהיה בקדש בעזרה אלא ש"מ שלא היה ממנה כלל בעזרה אלא היתה בצד העזרה מבחוץ כדעת הרמב"ם ולכך לא חשיב ליה וצ"ע לדעת רש"י והמפרש דסברי שהיה חציה בעזרה אם כן אמאי לא חשיב ליה נמי בכלל מדת רוחב העזרה. ויש מקשים לדעת הרמב"ם שבית המוקד לא היה כלל בעזרה אלא בצד העזרה מבחוץ והא דשתי לשכות היו קדש היינו שקדשו אותם ב"ד מהא דאמרינן בפ' איזהו מקומן דף נ"ה סוף ע"ב אמר רב יהודה אמר שמואל אין חייבין משום טומאה אלא על אורך קפ"ז על רוחב קל"ה ומפרש התם למעוטי לשכות בנויות בחול ופתוחות לקדש ואם נאמר שב"ד קדשו שתי לשכות של בית המוקד הרי הן מקודשין מן התורה שיכולים ב"ד להוסיף על העיר ועל העזרות אם כן גם הם חייבין עליהם משום טומאה ולי נראה אם קושיא זו קושיא

תיקשי על פירש"י טפי כיון שחציה של בית המוקד היה בקדש בעזרה א"כ הוי בכלל קדושת עזרה ואם כן אמאי אין חייבין עליהם משום טמואה אלא על רוחב קל"ה הוא אלא ע"כ מאי אית לך למימר דאותו מקום של חציה של בית המוקד אע"ג דהיא מכלל עזרה מ"מ לא קדשו אותו כקדושת עזרה ממש אלא בציר מניה ולכך אין חייבים עליו משום טמואה להכי לא חשיב ליה נמי מכלל מדת רוחב עזרה אע"ג דחציה בנוי בעזרה כ"ש לדעת רבינו שלא היה מכלל עזרה נאמר כן דכשיקדישו אותו ב"ד לא קדשו אותו כקדושת עזרה ממש אלא פחות ממנה ולכך אין חייבין עליו משום טמואה ודו"ק נ"ל: וא"ת לדעת רבינו אמאי הוצרכו לקדש אותן ב' לשכות ואמאי לא הוי חציה של בית המוקד קדש דהא קי"ל לשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש תוכן קדש ואם כן לשכת בית המוקד אע"ג דבנויה בחול מ"מ כיון שהיה לה פתח א' פתוח לעזרה הוי חציו הנמשך לאותו פתח קדש וקושיא זו תיקשי נמי לרש"י וסעייתו אמאי הוצרכו לבנות חציה בעזרה להיות קדש הא בלאו הכי הוי קדש מצד פתחו הפתוח לעזרה זה אינו דאם היא בנויה בחול ויש לה שני פתחים א' לחול וא' לקדש כולה חול כדאיתא בתוספתא דמעשר שני בפ"ב והכי איתא התם בנויה בחול ופתוחה לקדש ולחול אז מכנגד הקדש ולקדש קדש ומכנגד החול ולחול חול כדאיתא התם ולכך לרש"י וסייעתיה הוצרך לומר שהיה חציה בנוי בעזרה בעזרה ולהרמב"ם וסייעתיה הוצרך לומר שאותן ב' לשכות קידשו אותן ב"ד כיון שלדעתו היתה כולה בנויה בחול ודו"ק:

תמיד דף כ"ה ע"ב: המפרש ד"ה והרובים שומרים שם וכו': כגון פחותים מ"ג שנה וכו'. הקשה בס' ב"ש וז"ל וקשיא לי על פירושו טובא חדא שהרי אהרן ושני בניו היו יכולים לעבוד ואפ"ה היו שומרים במשכן וכו' ע"ש ונ"ל דאין דנין איפשר משאי אפשר דשאני התם שלא היו שם אלא הם ולכך הם העובדים הם השומרים אבל היכא דאשכחן לאלו הרובין לשמור אותם דיכולים לעבוד אין מניחים אותם לשמור וגם הם אינם רוצים לשמור כיון דיכול להתקיים השימור ע"י הרובין עוד כתב ועוד משמע מתוך פירושו שגם בבית המוקד היו השומרים דווקא הרובין ולא הפרחי כהונה וכו' וקשה דא"כ למה נקט התנא שם דלא הו"ל למימר אלא והרובין שומרים דהיה משמע שהם היו השומרים בכל הג' מקומות וכו' נ"ל כיון דכבר הוזכר במתני' בית המוקד שפיר קאי שם אבית המוקד נמי ובזה ניחא דלא תיקשי אהא דקתני מתני' לא היו ישנים בבגדי קדש אלא פושטין וכו' משמע דבכסות עצמן מיהא היו ישנים מהא דתנן במסכת מדות איש הר הבית היה מחזר על כל משמר ומשמר וכו' אלמא שהשומרים לא היו ישנים כלל כל הלילה לפי פי' המפרש ניחא דפרחי כהונה שהיו ישנים בבית המוקד לא היו מן השומרים אלא היו מן העובדים כי לא היו השומרים אלא הרובין והא דהיו ישנים שם כדי שיהיו מזומנים שם למחר לפייס לתרומת המזבח אבל מדברי הרמב"ם ז"ל שם בפ"ח מהלכות בית הבחירה דין ו' משמע דשומרים היו ישנים שכתב לא היו הכהנים השומרים ישינים בבגדי כהונה וכו' ולובשים בגדי עצמם וישנים על הארץ וכו' גם משמע מדבריו דפרחי כהונה הם שומרים מדכתב שומרים במקום פרחי כהונה והוא אזיל לשיטתיה שכתב בפ"ה המשנה וז"ל והרובין שם נתבאר בגמרא שרובין הם הרובים ומורים בקשת הנקראים פרחי כהונה עכ"ל ויש בתמוה לדבריו איך מפרש הא דאמרין בגמ' אמאי התם קארי להו רובין הכא קרי להו פרחי כהונה אמרי אין התם דלא מטו למיעבד עבודה קרי להו רובין הכא דמטו להו למיעבד עבודה קרי להו פרחי. לפירוש המפרש ניחא כמו שפירש בגמרא אבל לפי הרמב"ם דהרובין הם הנקראים פרחי כהונה מאי קאמר הגמרא ונ"ל שמפרש הכי התם ר"ל אותם ששומרים בית אבטינס ובבית

הניצוץ דלא מטו למעבד עבודה ר"ל שלא הגיעו למקום שעושין עבודה קרי להו רובין הכא ר"ל השומרים בבית המוקד דמטו להו למעבד עבודה ר"ל שהגיעו למקום שעושים עבודה ששם עושין פייס לתרומת הדשן שהרי חציה היה בקדש ומשם נכנסים לעזרה לעבודה לכך קרי להו פרחי כהונה ודו"ק. ועיין בספר חזון נחום שנדחק ליישב בע"א. ולמה שהקשינו לדעת הרמב"ם דס"ל שפרחי כהונה הם הם השומרים א"כ איך היו ישנים דהא תנן במדות איש הר הבית היה מחזר על כל משמר ומשמר וכו' תירץ בספר באר שבע וז"ל לכן נראה בעיני דזמן קבוע היה להם לישן בלילה אם מצאו הממונה שישן יותר חובטו במקל ושורף בגדיו וכו' ע"ש ודבריו הם הם דברי פסקי התוספות וז"ל כהנים ולוים נחלקו למשמרות וזמן קבוע היתה להם לישן ואם מצאו הממונה שישן יותר חובטו במקל ושורף בגדיו וכו' גם כשמשמר א' ישן משומר ב' ניעור ושומר וכו' ע"ש ונ"ל להביא ראייה מהא דתנן בפ"ק דמדות דקתני ובן לוי ישן לו מבחוץ ודו"ק:

תמיד דף כ"ו ע"ב: המפרש ד"ה שהכהנים שומרים למעלה וכו': למעלן למטן גרסי' ושמירת הלויים אינה מוסבת וכו'. בא לשלול מהא דכתבו פסקי תוס' כאן ובריש מדות וז"ל בג' מקומות הכהנים שומרים והלויים שומרים עמהם מלמטה ועוד י"ח מקומות לויים לבדם עכ"ל והכריח' לומר כן משום דהו גרסי שהכהנים שומרים מלמעלה והלויים מלמטה דנראה דקאי לשער הניצוץ ולכך סברי דכמו דשער הניצוץ היו הכהנים מלמעלה והלויים מלמטה הה"נ בבית אבטינס ובבית המוקד היה כן אבל זה המפרש אינו סובר כן וס"ל שלא היו הלויים שומרים כלל באלו הג' מקומות כמו שמכריח סברא זו לקמן ולכך גורס שהכהנים מלמעלן והלויים מלמטן ור"ל שהכהנים שהיו שומרים באלו הג' מקומות היו שומרים מלמעלן והלויים שהיו שומרים בכ"א מקומות היו שומרים מלמטן ולעולם באלו הג' מקומות לא היו לויים כלל אלא אגב דאשמעינן דהכהנים היתה שמירתן מלמעלן אשמעינן נמי דלויים היתה שמירתן מלמטן וכן נראה מדברי הרמב"ם סוף הל' בית הבחירה שדעתו כדעת המפרש ע"ש ודעת הסמ"ג בעשין קס"א הוא שהיו הלויים נמי שומרים באלו הג' מקומות שהיו הכהנים שומרים כדעת פסקי התוספות אלא שהוא סובר שהיו שומרים נמי בכ"א מקום לבדם מאלו הג' מקומות ודלא כדעת הפסקי תוס' שמונה אלו הג' מכלל הכא ונראה שכן הוא דעת הר"ש בריש מדות ע"ש וכן הוא נמי דעת הרע"ב בסוף פ"א ממדות שהלויים נמי היו שומרים באלו הג' מקומות שהיו הכהנים שומרים ע"ש אלא דלא מיכרעא לי דעתו אי כדעת הפסקי תוס' שאלו הג' מקומות הם בכלל הכ"א מקום או כדעת הסמ"ג שאלו הג' מקומות הם מלבד הכ"א מקום ודו"ק:

תמיד דף כ"ח ע"ב: שם ומי הו אכסדראות בעזרה והא תניא: בל' הרמב"ם ז"ל בסוף פרק ששי מהל' עכו"ם כתב וז"ל אסור לעשות אכסדראות של עץ במקדש כדרך שעושין בחצרות אעפ"י שהוא בבנין ואינו עץ נטוע הרחקה יתרה הוא שנאמר כל עץ אלא כל האכסדראות והסבכות היוצאים מן הכתלים שהיו במקדש של אבן היו לא של עץ עכ"ל ממ"ש אעפ"י שהוא בבנין משמע דאם היה בנין אינו אסור דלא אסרו אלא אכסדרא משום שבולטת ודמי לעץ נטוע וכן נמי משמע ממ"ש אלא כל האכסדראות והסבכות היוצאות מן הכתלים וכו' של אבן היו וכו' משמע דוקא היוצאות מן הכתלים הוא דהיו של אבן ואסור בשל עץ אבל אם אינם יוצאים מן הכתלים מותר לעשותן בשל עץ וכן משמע נמי מדבריו שם בפ"א מהל' ב"ה דין ט' שכתב ואין בונין בו עץ בולט כלל וכו' משמע דאין אסור אלא אם כן בולט ובה ניחא לשכת כ"ג שהיתה של

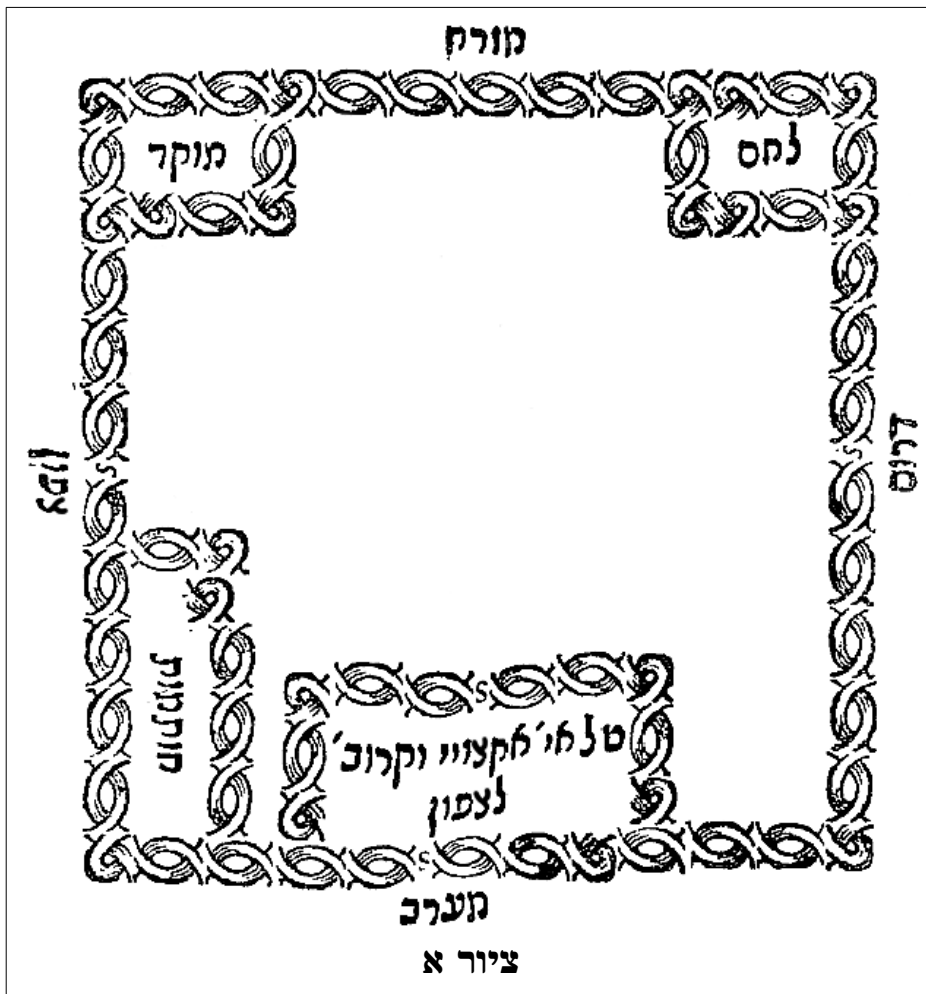
עץ כיון דהוי בנין ואינו בולט כמו אכסדרא וזהו נראה מ"ש הראב"ד ז"ל לשכת העץ בית היתה ר"ל כיון שאינה אכסדרא אין בה איסור ואע"ג שבספרי קאמר מנין לנוטע אילן ולבונה בית בהר הבית שעובר בלא תעשה ת"ל כל עץ אצל מזבח ה' אלהיך מ"מ הלכה כראב"י דאמר מנין שאין עושין אכסדרא בעזרה ת"ל אצל מזבח ה' אלהיך משמע דאתא לאיפלוגי את"ק בתלת דת"ק אסר בכל הר הבית וראב"י לא אסר אלא בעזרה ות"ק אסר בונה בית וראב"י לא אסר אלא אכסדרא ואף אכסדרא אין עובר עליו בל"ת כיון שאינו עץ נטוע אלא איסורא דרבנן משום הרחקה. וא"ת לדעת ת"ק דאסר לבנות בית של עץ הרי מצינו בבנין שלמה מקרקע הבית עד הקירות הסיפון וגם קרקע הבית עצמו צפה בצלעות ארזים וברושים וי"ל דלא אסר אלא לבנות בית של עץ אבל ציפוי מותר ועוד שלמה ציפה אותם בזהב ודו"ק והנה רבינו פסק כראב"י בכל פסק דוקא במקדש דאין נקרא מקדש אלא עד שער נקנור אבל בעזרת נשים מותר וכן הוא דעת הראב"ד שם בפ"א מהל' בית הבחירה ובכך מתרץ של לשכת העץ ומה שמקיפין כל העזרה גזוזטרא בשמחת בית השואבה וכן בימות של עץ שעושין למלך בשעת הקהל הכל היו בעזרת נשים וע"ש למרן הכ"מ ומ"ש הראב"ד שם והיא עזרת כהנים משער ניקנור ולפנים אע"ג דמשער ניקנור ולפנים מהלך י"א אמה הוא עזרת ישראל משום דכל אותו מקום הוכשר לשחיטת קדשים לכך קרי ליה עזרת כהנים משא"כ בעזרת נשים שלא הוכשר בה שחיטת קדשים אבל מ"ש שם מרן שלשכה זו היתה בנויה במקום דריסת רגלי ישראל ולא אסרו אלא משער ניקנור ולפנים וכו' דברים מתמיהין כתב שהרי מקום דריסת רגלי ישראל הוא משער ניקנור ולפנים ועיין להתי"ט בפ' אחרון ממדות בד"ה לשכת עץ אמר רבי אליעזר בן יעקב שכחתי ומ"ש שם על מ"ש הראב"ד ז"ל אבל בעזרת נשים ובהר הבית מותר וכתב לא יכולתי לעמוד עליהם וכו' וק"ל לפום מאי דתנינן הכא לא היתה לשכה זו כלל בעזרת נשים דבעזרת ישראל אגן קיימי י"ל הא דקאמר אבל בעזרת נשים וכו' ר"ל שפתוחה לעזרת נשים או להר הבית ודו"ק. ופסקה נמי רבינו דוקא אכסדרא אבל לא בית ואפי' אכסדרא אין בה אלא איסורא שכתב אסור לעשות אכסדראות של עץ ולא כתב שלוקה כמ"ש לעיל גבי ניטע אילן ודו"ק:

תמיד פ"ג דף ל' ע"א: המפרש בד"ה אמר להם צאו והביאו טלה וכו': במקצוע צפונית מערבית של בית המוקד וכו' והא דתנן התם שהיא דרומית מערבית וכו' ומשני שפיר. הכי משני התם האי לישכה אקצויי מקציא ודאתי מצפון מתחזיא ליה בדרום ודאתי מדרום מתחזיא ליה בצפון ומסתברא דבמערבית דרומית הואי וכו' ופרש"י בשתי המקצועות נראית שארוכה היא ועומדת במערב ומארכת לצד צפון ודרום עד קרוב למקצועות שמכאן ומכאן ודאתי מדרום מתחזיא ליה משוכה לצד צפון מסתברא דבמערבית דרומית הואי טפי ומודה בה תנא דתמיד אלא דנקיט סידרא מדרום לצפון מיתחזי ליה דרך הילוכו כאילו היא בצפון עכ"ל ובזה מתיישב הא דתנא דמדות תני לישכת לחם הפנים דרומית מזרחית ומהא מתני' דתמיד נראה שהיתה מזרחית צפונית דתנא דמדות קא חשיב דרך ימין ותנא דתמיד קא חשיב דרך שמאל וכולהו מאבראי ולכולהו לישכת לחם הפנים דרומית מזרחית כיון דכולהו מודו דלישכת הטלאים במערבית דרומית הואי טפי כמבואר שם בגמ' ע"ש אלא דאכתי קשה דמתני' דתמיד נראה דלשכת החותמות היא מערבית צפונית ולישכת בית המוקד היא צפונית מזרחית וכמבואר בפירש"י שם בד"ה אי אמרת בשלמא ע"ש ונראה דהני שתי לשכות לשכת החותמות ולשכת בית המוקד דתמיד הן עצמן שתי לשכות הנזכרה במדות דקתני מזרחית צפונית בה גנזו בית חשמונאי אבני מזבח ששקצום מלכי יון צפונית מערבית בה

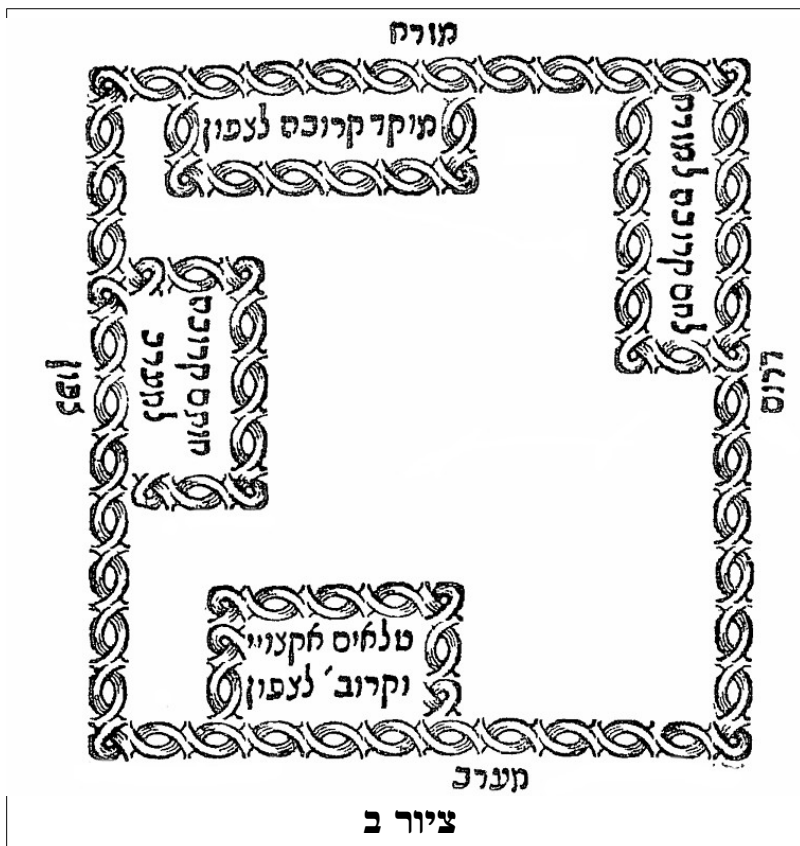
יורדין לבית הטבילה וכן כתבו התו' שם בד"ה ומר קא חשיב דרך שמאל שכתבו וי"ל דע"כ לישכת החותמות ולישכת בית המוקד הם היו אותם שתי לשכות דקא חשיב במסכת מדות א' שבה גנזו בית חשמונאי אבני מזבח ואחת שבה יורדין לבית הטבילה וכו' ע"ש והנה הר"מ ז"ל שם בפ" המשנה בפ"א ממדות כתב וז"ל ומבוא' הוא שהלישכ' הנקראת בתמיד לישכת החותמות היא שגנזו בה בני חשמונאי אבני מזבח והלישכה שיש בה מדורת האש ששם מתחמם מי שטבל כמו שנתבאר בתחילת תמיד היא נקראת בשלישי מתמיד לישכת בית המוקד והוא שאמר כאן עליה שבה יורדין לבית הטבילה ודע זה עכ"ל. הנה מדבריו נראה דלישכת החותמות הוא מזרחית צפונית כיון שהיא שגנזו בה בית חשמונאי אבני מזבח ותנן בפ"א דמדות שהיא מזרחית צפונית ולישכת המוקד היא צפונית מערבית כיון שמפרש שהיא הלשכה שבה יורדין לבית הטבילה דתנן לה במדות שהיא צפונית מערבית ומסדר דמשנת תמיד נראה דלישכת החותמות היא מערבית צפונית ולישכת המוקד היא צפונית מזרחית כפירש"י ז"ל כמ"ש והנה לדעת רש"י והתוס' אע"ג שכתבו דלישכת החותמות ולישכת המוקד הם עצמן שתי לשכות דמסכת מדות אחת שבה גנזו וכו' ואחת שבה יורדין וכו' איכא למימר שמפרשי דלישכת החותמות היא לשכה שיורדין בה לבית הטבילה ולישכת המוקד היא שגנזו בה וכו' ונקראת מוקד משום שמשם נוטלים אש לצורך המזבח כמ"ש התוספות שם בפ"ק

דיומא דף ט"ז ע"ב ע"ש וכן נראה שמפרשי הכי מדבריהם שם בד"ה ומר קחשיב דרך שמאל ממה ששהקשו מיהו הא ק"ל מנל"ן הא דקאמר מסתברא דבקרן מערבית דרומית הויא דילמא צפונית מערבית הוואי ואפילו הכי מיתרצא שפיר האוי דלחם הפנים כזה הנה מהרש"א ז"ל כתב שם הציור ונראה שיש בו טעות מהמדפיס כאשר ישכיל המעיין ויבין היטב וכן צריך להיות כזה: (ציור א')

מוכח מהאי ציור דבית החותמות היא צפונית מערבית ובית המוקד היא צפונית מזרחית אם כן על כרחיך דבית החותמות היא לשכה שבה יורדין לבית הטבילה שהיא

צפונית מערבית כדתנן במדות ובית המוקד היא לשכה שגנזו בה אבני מזבח שהיא צפונית מזרחית כדתנן במדות וכן מוכח נמי ממה שהקשו עוד אבל תימא לימא דלישכת טלאים במקצוע צפונית מערבית ונימא דכולהו אקצווי מקצו כזה: (ציור ב')

כצ"ל ני"ל דלהציור הנדפס קשה עליו דא"כ הוי חותמות צפונית מזרחית ומוקד מזרחית דרומית ולחם דרומית מערבית וזה אינו אלא דחותמות צפונית מערבית ומוקד צפונית מזרחית ולחם דרומית מזרחית וכמ"ש בזה הציור לא קשיא מה שהקשה מהרש"א ז"ל שם ע"ד ודי למבין ואין להאריך ודע שיש שם ט"ס בד"ה ומר קא חשיב דרך שמאל דבור הראשון וכצ"ל ותימא לי לימא וכו' ותנא דתמיה וכו' ופניו כנגד העזרות ותנא דמדות וכו' כצ"ל ני"ל וק"ל העולה שלדעת רש"י והתוס' יש ליישב כמ"ש אבל לרבינו שמפרש שלישכת החותמות היא שגנזו וכו' וישכת המוקד היא שיורדין בה וכו' א"כ לפי פירוש זה לפי סדר מדות הוי לישכת החותמות מזרחית צפונית ולישכת

המוקד הוי צפונית מערבית ואיפכא נראה מסדר דמשנת תמיד ואפשר לומר דרבינו גריס במשנת תמיד דלישכת בית המוקד קודם לישכת החותמות ולפי גי' זו אתי שפיר דלישכת טלאים הוי דרומית מערבית ולישכת המוקד הוי מערבית צפונית ולישכת החותמות צפונית מזרחית ולישכת לחם הפנים מזרחית דרומית דדרך שמאל קא חשיב כדאיתא ביומא והוי סדר משנת תמיד וסדר משנת מדות אחד הם ודו"ק. עוד כתב רבינו ז"ל שם בפ"ק דמדות וז"ל ומה שאמר לישכת הטלאים היתה במקצוע צפונית מערבית ונתן אותם בכאן מערבית דרומית ותירצו קושיא זו בש"ס ואמרו דקאי בצפון ומחזיא בדרום דקאי בדרום ומחזיא בצפון מסתברא דמערבית דרומית הוה קיימא וענין זה הוא שהיתה נתונה בבית המוקד עצמו מערבית דרומית וכמו שזכר בכאן וכשמסערין מקומה לנגד העזרה תהא מן העזרה צפונית מערבית כמו שזכר בתמיד כשנתן אותם בלשכה זו והוא בעזרה והואיל והדבר כן אז תהיה לישכת עושי לחם הפנים שהיא רביעית ללישכת הטלאים כמנין תמיד כמו שזכר שם דרומית מזרחית מבית המוקד כמו שזכר כאן וכו' הנה נראה דלא הוה גריס האי לישכה אקצויי מקציא שהרי לא העתיק תיבות אלו ולכך מפרש דהכי קא משני דבית המוקד הגדול היו לו שני פתחים א' לצפון ואחד לדרום ולכך מאן דאתי מצפון ונכנס שם מתחזיא ליה ללישכת הטלאים בדרום כי היה מקומה שם דרומית מערבית כמו שזכר במדות ומאן דאתי מדרום העזרה והוא בעזרה מחזייא ליה לישכת הטלאים בצפון כי כשמסערין מקומה לנגד העזרה תהא מן העזרה צפונית מערבית כמו שזכר בתמיד וזו היא קושית ריב"א שכתבו התוס' שם בשמו בד"ה והא אמר מר שהקשה אמאי לא משני אקושיא דלישכת הטלאים דהא דאמר דהוה במקצוע צפונית מערבית היינו בקרן צפונית מערבית של עזרה דהיינו מערבית דרומית של בית המוקד שהרי משמע במדות שבית מוקד גדול היה לצפון עזרה וקאי התם אעזרה והכא אבית המוקד וזאת הקושיא לא תפול אלא אי גרסינן האי לישכה אקצויי מקציא וע"כ

צריך לפרש כפרש"י אבל לרבינו דלי"ג האי לישכה אקצויי מקציא לק"מ דהיינו הא דקא משני כמו שפירש רבינו ולגי' רבינו ל"ק מכל מה שהקשו שם התוס' בד"ה ומר קא חשיב דרך שמאל דכל הנהו קושיין לא קשיין אלא לגי' דגרסי' האי לישכה אקצויי מיקציא ולכך ק"ל לימא נמי דלישכת לחם הפנים נמי אקצויי מקציא וכו' וכן כולהו קושיי שכתבו בדבור זה כולהו לא קשיין אלא לפי גי' האי לישכה אקצויי מקציא כיון דניחא ליה הש"ס בהאי שינויא לכך מקשו שפיר כל הני קושיין אבל לגי' רבינו דלי"ג האי לישכה אקצויי וכו' לק"מ דהש"ס לא ניחא ליה בהאי שינוי'א דלימא אקצויי וכו' אלא משמע ליה דהוון כולהו במקצועות אלא דק"ל לפי' גי' רבינו ופירושו מאי קאמר ומסתברא דבמערבית דרומית הואי וכו' בשלמא לפירש"י ניחא דהוות משוכה לדרום ולצפון וקאמר דמסתברא דבמערבית דרומית הואי טפי אלא לפי' רבינו לעולם היא בקרן מערבית דרומית של בית המוקד הגדול והא דקאמר מערבית צפונית היינו של העזרה א"כ איך מתיישב הא דקאמר מסתברא וכו' וי"ל דה"ק ומסתברא דלישכת הטלאים במערבית דרומית של בית המוקד כדקתני מתני' דמדות ודקאמר בתמיד צפונית מערבית היינו צפונה של עזרה כדמשנין דאי לא תימא הכי אלא תנא דתמיד דאמר צפונית היינו צפונה של בית המוקד א"כ הא דמשני רב הונא אקושיית לחם הפנים אלחם הפנים מר קא חשיב דרך ימין ומר קא חשיב דרך שמאל אכתי לא משני מידי דאף אם תנא דתמיד קא חשיב דרך שמאל מ"מ כיון דסבר דלישכת הטלאים היא צפונית מערבית של בית המוקד א"כ הוי לישכת לחם הפנים דרומית מערבית ותנא דמדות אמר דהוי דרומית מזרחית אלא ע"כ דרב הונא סבר הא דקתני בתמיד דטלאים צפונית מערבית היינו צפונה של עזרה כדמשנין ולעולם היא דרומית מערבית של בית המוקד ולכך כי קא חשיב דרך שמאל הוי לישכת לחם הפנים מזרחית דרומית כדקתני מתני' דמדות וזהו מה שמסיים רבינו וכתב והואיל והדבר כן אז תהיה לישכת עושי לחם הפנים וכו' דקא מפרש מסתברא וכו' דקאמר הש"ס ודו"ק והן אמת דלשיטת רבינו יש דוחק דקאמר ודאתי מדרום מתחזיא ליה בצפון דלא הול"ל אלא דקאי בעזרה מיחזיא ליה בצפון אלא י"ל אגב דקאמר דאתי מצפון וכו' נקט נמי ודאתי מדרום וכו' ודו"ק נ"ל: